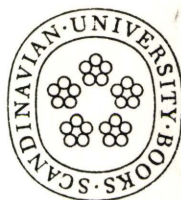

Hans Thornstedt

Företagarens straffansvar

EX LIBRIS

Knut Rodhe

Juridikbok.se

Denna digitala version av verket är nedladdad från juridikbok.se.

Den licens som tillämpas för de verk som finns på juridikbok.se är **Creative Commons CC BY-NC 4.0**. Licensvillkoren måste följas i sin helhet och dessa finner du här <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/legalcode.sv>

Sammanfattningsvis innebär licensen följande:

Tillstånd för användaren att:

- Kopiera och vidare distribuera materialet oavsett medium eller format
- Bearbeta och bygga vidare på materialet

Villkoren för tillståndet är:

- Att användaren ger ett korrekt erkännande, anger en hyperlänk till licensen och anger om bearbetningar är gjorda av verket. Detta ska göras enligt god sed.
- Att användaren inte använder materialet för kommersiella ändamål.
- Att användaren inte tillämpar rättsliga begränsningar eller teknik som begränsar andras rätt att göra något som licensen tillåter.

Se även information på

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.sv>

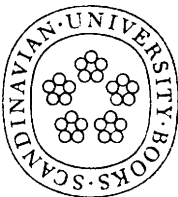
Kunt Røthe från vännen förf.
Uls. s. 35 f.!

Hans Thornstedt **Företagarens**
straffansvar

HANDELSHÖGSKOLAN I STOCKHOLM
BIBLIOTEKET

10 0078980 5

Akademiförlaget

SCANDINAVIAN UNIVERSITY BOOKS

Danmark Munksgaard *København*
Norge Universitetsforlaget *Oslo, Bergen, Tromsø*
Sverige Esselte Studium *Stockholm, Göteborg, Lund*

(c) 1972, 1975 Hans Thornstedt och Esselte Studium AB

Andra upplagan

Omslag av Kjell Ivan Anderson

ISBN 91-24-15363-X

 ESSELTE STUDIUM

Printed in Sweden by

Orstadius Boktryckeri AB, Göteborg 1976

Förord till andra upplagan

Den första upplagan av denna skrift utkom år 1965 på Industrieförbundets förlag. Den var, liksom det år 1950 utgivna häftet *Företagaransvar*, ursprungligen avsett för näringslivets behov men kom att användas även som lärobok.

Denna upplaga har omarbetats och aktualiserats och försetts med hänvisningar till rättsfall och litteratur.

Stockholm i juni 1972

Hans Thornstedt

Förord till tredje upplagan

Denna upplaga har aktualiserats med hänsyn till ny lagstiftning och nya rättsfall.

För värdefull hjälp med detta arbete tackar jag jur. kand. Per Sjöblom.

Stockholm i april 1976

Hans Thornstedt

Innehåll

Vad är företagaransvar?	1
Olika typer av företagaransvar	6
Rättspolitiska motiv för företagaransvar	11
Vad omfattar företagaransvaret?	13
Förutsättningarna för företagaransvar	15
Delegation av företagaransvar	20
Lagregler om delegation	22
Delegation utan stöd av lag	24
Företagaransvar hos juridiska personer	29
Straffas alltid <i>hela</i> företagsledningen?	32
Straffbestämmelserna i föreningslagstiftning m.m.	39
Citerade rättsfall	41
Berörda gällande lagar och förordningar	42
Litteratur	44
Exempel på instruktion om delegation av företagaransvar i ett större företag	45

Några förkortningar

BrB	Brottsbalken
HD	Högsta domstolen
HovR	Hovrätt(en)
Prop	Proposition
NJA	Nytt Juridiskt Arkiv I
SOU	Statens offentliga utredningar
SvJT (rf)	Svensk Juristtidning (rättsfallsavdelningen)

Vad är företagaransvar?

Näringslivet i ett samhälle har att verka inom rättsordningens ram och under dess skydd. I vissa avseenden framstår detta som alldeles självfallet. Att man har rättsregler rörande avtal och köp, agentur, kommission och transporter måste betraktas som nödvändigt och nyttigt. Lika nödvändigt för det ekonomiska livet är att dess behöriga funktion i möjligaste mån skyddas mot angrepp, t.ex. genom stöld, bedrägeri och förskingring.

Näringslivet är emellertid också genom rättsordningen underkastat samhällets kontroll och reglering. Denna kontroll och reglering har många skilda syften. Ett sådant är att genomföra samhällets eller de politiskt maktägandes ekonomiska politik genom att påverka kreditväsendet, de ekonomiska förbindelserna med utlandet samt näringslivets struktur och lokalisering. Ett annat ändamål med kontrollen är att åstadkomma att industri och annan näringsverksamhet bedrivs utan risk för liv eller hälsa hos anställda eller utomstående och utan andra socialt olämpliga verkningar. Miljövardssynpunkten har här börjat få allt större betydelse. Av stor vikt under senare år har också blivit lagstiftningen i konsumenternas intresse för att skapa garantier för kvaliteten hos saluhållna varor och för att reklam och marknadsföring inte bedrivs med otillbörliga metoder.

För att genomföra denna kontroll av näringslivet använder samhället en rik arsenal av medel. Somliga av dessa är inte av rättslig karaktär, såsom propaganda och rekommendationer, samarbete med näringslivets organisationer och ekonomiska dispositioner. I stor omfattning stöder sig samhället dock på rättsliga tvångsmedel av olika slag. Bland dessa spelar straff och andra påföljder för brott en mycket viktig roll. Särskilt vid den detaljreglering, som på skilda fält förekommer för att genomföra nyssnämnda syften, användes straff i mycket stor utsträckning som påföljd för överträdelser av givna föreskrifter. Som exempel på straffsanktionerad reglering med socialt syfte kan anföras arbetstids- och arbetarskyddslagstiftningen, som är avsedd att tillförsäkra arbetare och andra anställda rimlig arbetstid och sunda arbetsförhållanden, och alkohollagstiftningen, varigenom tillverkning och försäljning av alkoholhaltiga produkter lagts under allmän kontroll för att hindra

missbruk, som kan få samhällsskadliga verkningar. Bland bestämmelser, som tillkommit för att minska de faror och olägenheter, som den moderna tekniken medför även för andra än arbetare, kan nämnas trafiklagstiftningen samt lagstiftning om hantering av gift, läkemedel, sprängämnen och eldfarliga oljor m.m. Ingrepp i näringslivet som led i statsmakternas ekonomiska politik göres genom bl.a. skattelagstiftningen, lagstiftning om kontroll över export och import och om valutareglering. Lagstiftning för konsumentskydd med straffsanktioner är t.ex. livsmedelslagstiftningen och 1975 års marknadsföringslag. I en beredskapslagstiftning avsedd att användas vid krig eller krigsfara eller i liknande krislägen ges regler om prisbildning och om rätten att förfoga över varor och andra nyttigheter.

De straffrättsliga påföljderna för överträdelse av dessa författningar är i regel relativt lindriga. *Straffet* är vanligen böter (dagsböter eller böter bestämda omedelbart i pengar, vanligen högst 500 kr) och därefter fängelse på kortare tid. Det bör nämnas att andra brottspåföljder enligt regler i brottsbalken kan ådömas i stället för straff, t.ex. villkorlig dom, skyddstillsyn, ungdomsfängelse, internering och överlämnande till särskild vård (dvs. vård enligt barnavårdslagen eller nykterhetsvårdslagen eller psykiatrisk vård). Detta är emellertid mycket ovanligt vid de överträdelser, varom här är fråga. Verkningarna av dylika lagöverträdelser kan emellertid stundom bli mycket kännbara. *Förverkande* till staten av egendom eller pengar inträder nämligen inte sällan som en rättsverkan jämte den egentliga påföljden.

Karakteristiskt för det straffansvar, som utkräves med stöd av författningar av det slag som nyss nämnts, är att det i regel drabbar näringsidkare, arbetsgivare och ägare eller innehavare av viss egendom, i det följande med en gemensam benämning kallade *företagare*. Till företagare räknas även de personer, som leder verksamheten i juridiska personer, t.ex. i aktiebolag, föreningar och stiftelser. I det följande avses sålunda med företagare inte bara enskilda näringsidkare utan även företagsledare hos juridiska personer. Vissa speciella problem rörande placering av företagarens straffansvar uppkommer emellertid när en förseelse har begåtts i en juridisk persons verksamhet. Detta behandlas längre fram (se s. 29 ff).

Det är att märka, att företagaren drabbas av straffansvar i *denna sin egenskap* för förseelser, som har anknytning till hans rörelse, dvs. vilka har inträffat i samband med företagens drift. Han straffas alltså inte endast, när han själv begått en i en författning

beskriven straffbar handling eller givit order om att en sådan skall utföras, utan även då det straffbara handlingssättet närmast ligger någon av hans anställda eller underordnade till last.

Det straffansvar, som sålunda åvilar en företagare, brukar kallas *företagaransvar*. Syftet med denna skrift är att ge en kortfattad översikt över olika arter av detta företagaransvar och förutsättningarna för dess inträde.

Det kan förtjänas att anmärkas, att företagare och företag stundom blir skyldiga att utge *skadestånd* för skada, som drabbat anställda eller utomstående i samband med företagets drift. Detta skadeståndsansvar blir emellertid inte föremål för behandling i detta sammanhang.

Här förbigås också det *vite* som enligt vissa författningar kan utgå. Vite liknar straffet i så måtto, att det utdömes vid underlåtenhet att följa en föreskrift. Straffhotet är emellertid *generellt*. Det riktar sig nämligen mot ett obestämt antal personer och konkretiseras först efter brottet, genom att den ansvarige ådömes en först i efterhand bestämd påföljd inom den ram lagen föreskriver. Viteshotet däremot är *individuellt* på så sätt att en myndighet förelägger en viss person vid ett i förväg bestämt vite i pengar att göra eller underlåta något. Åtlydes inte vitesföreläggandet, utdömes det förelagda vitet att betalas av vederbörande.

Vitesföreläggandet kan riktas såväl mot enskilda företagare som mot juridiska personer. När det gäller juridiska personer, brukar vitesföreläggandet riktas mot styrelseledamöterna och verkställande direktör personligen med ett för var och en bestämt belopp.

Ej heller behandlas här de särskilda avgifter, *skattetillägg* och *förseningsavgift*, som enligt ändringar år 1971 i 1956 års taxeringslag (116 a–116 j §§) och i vissa andra skatteförfattningar åläggas av administrativ myndighet. Skattetillägg åläggas i huvudsak den som i sin deklaration avgivit oriktig uppgift. (I allvarliga fall ådömes därjämte uppgiftslämnaren straff enligt 1971 års skattebrottslag.) Förseningsavgift utgår, då deklaration ingivits för sent. En liknande avgift, som inte heller behandlas här, är *överlastavgift* enligt 1972 års lag om överlastavgift. Denna avgift ålägger länsstyrelsen ägare eller brukare av lastbil, buss eller bildragen släpvagn, om fordonet framföres med för högt axeltryck eller för hög vikt. Av liknande slag är *varselavgift*. Arbetsgivare, som uppsåtligen eller av grov oaktsamhet underlåter att varsla om driftsinskränkning, kan enligt 17 § 1974 års lag om vissa anställningsfrämjande åtgärder åläggas varselavgift av allmän domstol på talan av arbetsmarknadsstyrelsen.

Företagaransvar i den mening det här fattas förekommer, såsom redan antytts, huvudsakligen vid förseelser mot stadganden av de typer, som inledningsvis exemplifierats. I fråga om sådana i regel allvarligare brott, som behandlas i brottsbalken, t.ex. bedrägeri, ocker, förskingring eller trolöshet mot huvudman, gäller däremot, att företagaren kan straffas endast om han själv är gärningsman, dvs. själv begått den brottsliga handlingen, eller om han bevisligen anstiftat eller på annat sätt medverkat till brottet. Sådana brott behandlas följaktligen inte här. Det bör emellertid observeras, att straffansvar, som liknar företagaransvaret, kan inträda vid vissa brott mot brottsbalken, som innebär straffbelagd oaktsamhet. Så t.ex. kan en företagare straffas för vållande till annans död enligt BrB 3:7, om en arbetare skadas till döds till följd av att erforderliga skyddsanordningar saknats vid en maskin i företagets fabrik, och en verkställande direktör kan straffas för bokföringsbrott enligt BrB 11:5, om hans bolag råkar på obestånd och det visar sig att bokföringen försumrats. I dylika fall fordras emellertid alltid — i motsats till vad som stundom gäller vid egentligt företagaransvar — att företagaren själv bevisligen varit oaktsam. I huvudsak förbigås här dessa fall av straffansvar för företagare.

Framställningen i denna skrift koncentreras sålunda till företagarens ansvar för förseelser mot sådana stadganden utanför brottsbalken. Dessa stadganden, som ofta uppställer sinsemellan något olika förutsättningar för företagaransvarets inträde, har tillkommit vid skilda tider och i olika sammanhang, och de har mången gång inte utformats med samma noggrannhet som bestämmelserna i brottsbalken. Det är därför ofta svårt att otvetydigt fastställa deras innebörd. Härtill kommer, att domstolarna inte alltid tillämpar dem konsekvent. En enhetlig rättstillämpning försvåras av att mål angående straff enligt dessa lagrum sällan kommer under hovrätternas och HD:s bedömning. Detta medför, att det i vissa avseenden råder osäkerhet om förutsättningarna för företagaransvar. Det kan här inte bli fråga om att redogöra för alla olika varianter av företagaransvar eller att diskutera tveksamma detaljspörsmål. Syftet med denna framställning är endast att klargöra de stora linjerna och att redogöra för vad som i allmänhet kan antas gälla.

Reglerna om företagaransvar har ursprungligen utformats enbart genom lagstiftning och rättspraxis. Den tidigaste diskussionen om hithörande frågor finnes i förarbetena till alkohollagstiftning och annan näringsreglerande lagstiftning under 1800-talet. I NJA finnes en tämligen rikhaltig praxis refererad fram till 1915, då fullföljdsbegränsning till HD infördes med resultat att brottmål, i vilka böter utdömts — dvs. bl.a. huvudparten

av mål i vilka företagaransvar aktualiseras — sällan blir föremål för HD:s prövning. I viss utsträckning refereras för tiden därefter mål med företagaransvar i SvJT:s rättsfallsavdelning. Sedan möjlighet att avgöra bötesmål genom strafföreläggande av åklagare införts genom ikraftträdandet år 1948 av nya rättegångsbalken (48 kap.), har antalet mål rörande straffrättsligt företagaransvar, som blir föremål för domstolsprövning, avsevärt minskat.

Det straffrättsliga företagaransvaret blev föremål för rättsvetenskaplig behandling i *Bergendal*, Straffrätt (2 uppl. 1928. Lärobok i rättskunskap för blivande landsfiskaler, III) s. 575—684. Ingående behandlades ämnet av *Thornstedt*, Om företagaransvar (1948). Populärvetenskapliga framställningar var *Thornstedt*, Företagaransvar (1950) och Företagarens straffansvar (1965). Dessa arbeten har i hög grad påverkat domstolarnas och åklagarnas praxis. Särskilt åklagarpraxis är av stor betydelse. Om åklagaren åtalar en företagare eller en styrelseledamot i ett bolag, som driver rörelse, för en förseelse i företaget och den åtalade erkänner förseelsen, förekommer det sällan eller aldrig, att domstolen ifrågasätter att någon annan befattningshavare är närmast att bära straffansvaret. Motsvarande gäller vid strafföreläggande.

Även de lagstiftande myndigheterna har tagit hänsyn till nämnda litteratur. Dessutom har förslag till författningar med straffrättsligt företagaransvar ofta remitterats till den år 1955 tillsatta specialstraffrättsutredningen (utredningsman Thornstedt). Specialstraffrättsutredningen har också år 1966 utarbetat en stencilerad handledning rörande utformningen av specialstraffrättsliga stadganden (inklusive stadgande med företagaransvar). Denna handledning har legat till grund för avsnittet om straffbestämmelser i Anvisningar för författningsskrivning (stenc.), utgivna av statsrådsberedningen 1969 (ny upplaga 1974). (Se Magnusson i SvJT 1969 s. 999 ff.) Detta medvetna hänsynstagande från lagstiftarens sida till de särskilda problemen rörande straffbestämmelser i olika specialförfattningar har lett till undanröjande av flera i äldre författningar förekommande tillämpningssvårigheter (bl.a. i fråga om de s.k. subjektiva rekvisiten) och en viss uniformering av de tidigare rikt växlande typerna av straffbestämmelser.

Olika typer av företagaransvar

De straffstadganden, vilkas överträdande medför företagaransvar, är av många olika slag och av skiftande innehåll. Med hänsyn till förutsättningarna för ansvarets inträde kan man indela stadgandena i fyra huvudgrupper.

Grupp 1. Den första gruppen utgörs av sådana bestämmelser, som uttryckligen lägger ansvaret på företagaren — vilken anges på olika sätt i olika författningar — som om han själv felat, oberoende av om han själv begått förseelsen eller om den närmast ligger någon underordnad till last. Här må erinras om att till företagare räknas i denna skrift även ledare för aktiebolags och andra juridiska personers verksamhet. Några exempel på dylika stadganden följer här.

Enligt ett flertal författningar skall straff för brott mot deras bestämmelser drabba *arbetsgivaren*. I 1949 års arbetarskyddslag föreskrives sålunda straff för arbetsgivare, som använder minderårig eller kvinna till arbete i strid mot lagens bestämmelser (62 §) eller som underlåter att rätta sig efter förbud, föreläggande eller föreskrifter av yrkesinspektör eller arbetarskyddsstyrelsen (63 §). Likaledes gäller, att arbetsgivaren skall straffas för vissa överträdelser av 1949 års arbetarskyddskungörelse (72 §) och andra till arbetarskyddslagstiftningen hörande författningar. I arbetstidslagarna stadgas straff för arbetsgivare, som använder arbetare till arbete i strid mot föreskrifterna om arbetstidens begränsning (t.ex. 1970 års allmänna arbetstidslag 15 §). Enligt 1953 års uppbördslag (80 och 81 §§) straffas arbetsgivare, om han underlåter att verkställa skatteavdrag vid utbetalning av lön till anställd eller om han drar av för lågt belopp eller åsidosätter skyldighet att inbetala skatt som innehållits för anställd.

Andra stadganden riktar sig mot *näringsidkare* i allmänhet eller mot *innehavare*, *ägare* eller *utövare* av viss rörelse. 1975 års marknadsföringslag föreskriver sålunda straff för näringsidkare, som begår vissa i lagen förbjudna handlingar (6—9 §§). Boktryckare straffas enligt tryckfrihetsförordningen 4:8, bl.a. om hans tryckalster saknar uppgift om boktryckeriets namn eller firma, tryckningsorten eller tryckningsåret. Tillverkare av malt- och läske-

drycker straffas enligt 1960 års förordning om tillverkning och beskattning av sådana drycker, om han inte lämnar riksskatteverket vissa uppgifter (10 §). Enligt 1940 års förordning ang. yrkesmässig automobiltrafik straffas den som utövar yrkesmässig automobiltrafik för olika förfaranden, som innebär överträdelse av förordningen (34 §).

Vissa stadganden åter riktar sig icke mot arbetsgivare eller näringsidkare utan mot *ägare* eller *innehavare av viss egendom*.

Om innehavaren av vissa djur inte håller dem instängda på betryggande sätt, straffas han sålunda enligt 1963 års kungörelse om utplantering av vilt m.m. (4 §). Om innehavaren av atomanläggning försummar föreskriven försäkringsplikt, straffas han enligt 1968 års atomansvarighetslag (40 §). Vidare märkes några författningar, som innehåller föreskrifter om straff för ägare eller innehavare av fastighet. På vissa orter skall t.ex. fastighetsägaren ombesörja viss gatuhållning; försummar han detta straffas han jämlikt 1956 års allmänna ordningsstadga (28 §).

Åtskilliga straffbestämmelser riktar sig mot ägare eller brukare av motorfordon. Enligt 1972 års fordonskungörelse straffas sålunda ägaren av ett fordon, om det ej är utrustat på föreskrivet sätt (106 §) eller om det brukas i strid mot körförbud (105 § 8). Är ett i Sverige registrerat motorfordon inte vederbörligen trafikförsäkrat, straffas ägaren jämlikt 1975 års trafikskadelag (31 §). Av stor praktisk betydelse är föreskriften i 1972 års vägtrafikkungörelse (164 § 2 st.) att, om ett fordon stannats eller parkerats i strid mot givna föreskrifter och det ej är utrett vem som fört fordonet, ägaren i stället dömes till böter (dock inte när omständigheterna gör sannolikt, att fordonet var frånhänt honom genom brott).

Grupp 2. Det är emellertid mycket vanligt, att författningar, som i olika avseenden reglerar näringslivet, och som stadgar straff för överträdelser av sina regler, inte *direkt* riktar sig mot företagare, trots att de har den största betydelsen just för dem. Då överträdelser av sådana författningar skett i samband med utövningen av en rörelse, brukar nämligen ansvaret ofta drabba företagaren (som tidigare förstås härmed även ledare för juridiska personers verksamhet), som om han själv hade begått brottet, även om det straffbara förfarings sättet närmast ligger någon av hans personal till last.

Några godtyckligt valda exempel ur rättspraxis kan anföras.

Styrelseledamöterna i ett aktiebolag har straffats för att bolaget

tillhörigt timmer mot förbud i obarkat skick nedkommit och flottats i vattendrag (NJA 1904 s. 415).

Källarmästare har straffats jämlikt 1919 års lag om rätt till litterära och musikaliska verk (ersatt av 1960 års lag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk), emedan av dem anställda musikkapell olovligen utfört musikaliska verk (NJA 1930 s. 432 och 1937 s. 219). Då ett aktiebolag utan tillstånd försökte föra ut silver ur landet, dömdes verkställande direktören för försök till olovlig varuutförsel (1916 års förordning om straff för olovlig varuutförsel m.m., vilken ersatts av 1960 års lag om varusmuggling — NJA 1942 s. 276).

Grupp 3. Enligt de hittills behandlade stadgandena straffas företagaren, såsom tidigare framhållits, som om han själv felat, vare sig så är fallet eller försummelsen närmast är att tillskriva hans underordnade. I en stor mängd författningar finns det emellertid regler, som uttryckligen föreskriver, att en företagare är ansvarig för förseelser som hans underordnade begår. De vanligaste reglerna av detta slag är de som föreskriver s.k. *husbondeansvar*. Dessa stadganden är av en ålderdomlig typ men har trots detta kommit till flitig användning ännu fram till början av 1960-talet. De föreskriver, att "husbonde" skall ansvara för förseelse som begås av "hans husfolk eller i hans arbete antagen person", som om förseelsen begåtts av honom själv. I äldre författningar med husbondeansvar stadgas t.o.m., att han på samma sätt skall ansvara för förseelser av hustru och barn.

Husbondeansvar förekom ursprungligen endast i brännvinslagstiftningen men har sedermera vunnit insteg såväl i lagstiftningen om tillverkning och försäljning av flertalet övriga alkoholhaltiga drycker som i näringslagstiftningen över huvud taget. Särskilt kom det att tillämpas inom kristidslagstiftningen under och efter andra världskriget.

Som exempel på förseelser, för vilka husbondeansvar inträder, kan nämnas

brott mot föreskrifterna rörande utminuterung och utskänkning av rusdrycker (1954 års rusdrycksförsäljningsförordning, 89 § 3 mom.),

överträdelse av reglerna om försäljning av öl (1961 års ölförsäljningslag, 36 §) och alkoholfria drycker (1955 års förordning om försäljning av alkoholhaltiga drycker, 12 §) samt

brott mot 1963 års förordning om förbud i vissa fall mot förväring och förvaring av rusdrycker och öl m.m. (3 § 3 st.).

Husbondeansvar är också föreskrivet vid brott mot prisföreskrift som meddelats av regeringen med stöd av 1953 års s.k. konkurrensbegränsningslag (lagen om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet, 29 § 4 st.) Den beredskapslagstiftning för krigs- och krisförhållanden, som tillskapats genom 1954 års allmänna förfogandelag och allmänna ransoneringslag samt 1956 års allmänna prisregleringslag, innehåller slutligen också den stadganden om husbondeansvar (39, 40 resp. 15 §). (Observera att prisregleringslagen sattes i kraft genom förordnandet om prisstopp under tiden den 27 augusti 1970—den 31 december 1971 och att den därefter ånyo sattes i kraft den 1 januari 1973.)

Husbondeansvaret får sin speciella prägel av stadgandenas ålderdomliga avfattning. Detta medför, att det kräves ett visst personligt förhållande mellan principalen och den anställde, för att principalen som husbonde skall ansvara för den anställdes förseelse.

Grupp 4. Vid sidan av bestämmelserna om husbondeansvar, finns en modernare typ av stadganden, som också ålägger olika företagare straffansvar för förseelser av hans underordnade. De skiljer sig från reglerna om husbondeansvar genom att de inte talar om ett förhållande mellan husbonde, familjemedlemmar, husfolk och andra anställda utan beskriver såväl företagaren som den underordnade med uttryck, som är bättre anpassade till näringslivets förhållanden i våra dagar. Några exempel kan här anföras.

Enligt bl.a. 1970 års sjöarbetstidslag (18 § 2 st.) kan redaren straffas för förseelse av befälhavaren på hans fartyg, och enligt 1973 års sjömanslag (63 § 1 st.) dömes en sjömans arbetsgivare för vissa brott av befälhavaren. Likaledes dömes redaren eller ägaren som om han själv begått gärningen, bl.a. om fartyget använts utan att vara konstruerat eller utrustat på föreskrivet sätt för att förebygga eller begränsa vattenförorening eller om olja eller avfall uttömmes i strid mot givna föreskrifter (1972 års lag om åtgärder mot vattenförorening från fartyg, 24 §).

I 1949 års lag om pantlånerörelse (25 §) och i förordningen samma år ang. handel med skrot, lump och begagnat gods (28 §) föreskrives, att utövare av pantlånerörelse resp. "rörelseidkare" ansvarar för förseelse som begås av person, anställd i rörelsen, liksom vore förseelsen begången av honom själv. Som ytterligare exempel kan anföras, att "den som bedriver trafik", straffas för sådan överträdelse av 1947 års kungörelse ang. postverkets ensamrätt till brevbefordran m.m., som begåtts av den som "betjänar" hans trafikmedel (4 § 2 mom.).

Egentligt företagaransvar föreligger inte vid en speciell typ av straffstadganden, som förekommer i 1944 års aktiebolagslag, 1951 års lag om ekonomiska föreningar och andra lagar om bolag och andra sammanslutningar. Dessa stadganden, som lägger ansvaret direkt på vissa *enskilda funktionärer* i företaget, såsom styrelseledamöter etc., kommer att uppmärksammas nedan i samband med framställningen av de speciella regler, som råder beträffande förseelser i s.k. juridiska personers verksamhet (se s. 39 f.). Straffstadgandena i 1975 års aktiebolagslag, som den 1 januari 1977 ersätter 1944 års lag, hör däremot närmast till de stadganden, som hänförs till typ 2 ovan. De kommer alltså att medföra företagaransvar på samma sätt som dessa stadganden.

Även i andra fall lägges ansvaret direkt på enskilda funktionärer. De viktigaste exemplen är skattebedrägeri och vårdslös skatteuppgift enligt 2 och 5 §§ 1971 års skattebrottslag. Självdeklaration skall enligt 1956 års taxeringslag och rättspraxis vara underskriven av den skattskyldige personligen eller — om denne är en juridisk person — av behörig firmatecknare för att gälla som deklaration. För felaktigheter i deklarationen ansvarar i första hand den som undertecknat den. (Ansvar kan även drabba anstiftare och medhjälpare.)

I detta sammanhang förtjänar slutligen att anmärkas, att det är karakteristiskt för det egentliga företagaransvaret, att endast företagaren straffas och inte underordnad personal i företaget, som medverkat till eller begått förseelsen. Att ställföreträdare för företagaren stundom straffas, framgår av vad som nedan närmare utvecklas (se s. 20 ff.). En arbetare straffas däremot aldrig i de typiska fallen.

I enstaka fall kan dock en underordnad ha ett självständigt straffrättsligt ansvar. Det viktigaste exemplet på detta är en anställd bilförare. Det är självfallet, att bilföraren själv och inte hans arbetsgivare svarar för att han iakttar gällande trafikföreskrifter, när han framför företagets bil. Föraren har även jämte ägaren (jfr ovan) ett visst ansvar för att bilen är i författningsenligt skick, när den framföres (1972 års fordonskungörelse, 108 §) eller att den inte framföres med överlast (1972 års vägtrafikkungörelse, 163 § 2 st.).

Rättspolitiska motiv för företagaransvar

Ansvar för förseelser av den art, som exemplifierats ovan, lägges på företagaren, oavsett om han genom sitt eget handlande positivt bidragit till lagöverträdelserna eller om det förbjudna handlings sättet närmast ligger hans personal till last. Anledningen till denna placering är framför allt en strävan att göra straffbestämmelserna så effektiva som möjligt. Detta mål söker man nå genom att lägga straffansvaret på den som har de största möjligheterna att se till att föreskrifterna blir åttlydda. Då en lagöverträdelse begåtts i ett företags rörelse, har företagaren regelmässigt haft dessa möjligheter, vare sig han utövar verksamheten ensam eller med biträde av andra personer. Man förutsätter, att han har den bästa överblicken över företaget och att han har erforderliga resurser för att genomdriva åtgärder, som kan bli nödvändiga för att säkra en laglig utövning av företagets verksamhet. Sådana åtgärder är t.ex. att organisera driften på ett ändamålsenligt sätt, att utse pålitliga och kompetenta biträden, att ge ordentlig utbildning och instruktion till biträdena samt att effektivt övervaka deras arbete. Att lägga straffansvaret enbart på ett biträde, som genom sitt handlande i företagets tjänst begått en lagöverträdelse, anses inte få samma effekt som ett ansvar för företagaren. Avsikten med det straffansvar, som drabbar företagaren, är med andra ord att inskräpa att han har *tillsynsplikt* över sitt företag, dvs. skyldighet att se till, att lagöverträdelser inte inträffar i samband med dess verksamhet.

Bakom ansvaret för företagaren ligger emellertid inte sällan även en annan tankegång. Denna kan uttryckas ungefär på följande sätt: Lagöverträdelser i samband med utövningen av en rörelse kan mycket ofta, om de inte beivras effektivt, leda till obehöriga förmåner för företaget. I regel brytes ju genom sådana brott stadganden, vilkas efterlevnad antingen minskar företagets vinstmöjligheter, t.ex. inskränker rätten att sälja alkoholhaltiga drycker, eller ökar dess utgifter, t.ex. föreskriver åtgärder för arbetarskydd eller skyldighet att hålla motorfordon i visst skick. När sådana föreskrifter överträdes av företagarens underordnade, som ju står i en viss beroendeställning till honom, ligger misstanken nära till hands, att dessa inte har handlat i eget intresse och på eget initiativ utan under inflytande från företagaren, t.ex. genom uttrycklig upp-

maning eller befallning eller på annat sätt. En sådan påverkan är emellertid ofta mycket svår att bevisa. Det anses därför vara befogat att utan bevisning om påverkan lägga ansvaret på företagen. Ansvaret skulle alltså enligt denna tankegång ha till syfte att straffa en företagsledare, som misstänkes vara den *verkliga upphovsmannen* till en förseelse i hans rörelse. Vid tillkomsten av vissa stadganden om husbondeansvar har detta t.o.m. uttryckligen uttalats av de lagstiftande myndigheterna.

Företagaransvarets utformning har slutligen också en *process-ekonomisk aspekt*. Om ansvaret inte schablonmässigt lades på företagen, skulle man vara nödsakad att efterforska vem eller vilka inom företaget som närmast haft att skaffa med en lagöverträdelse av här avsett slag, som begåtts i företagets verksamhet. En sådan undersökning skulle kunna innebära tidsödande utredning rörande företagets organisation, förhör med ett flertal anställda och efterspaning av anställda som slutat hos företaget osv. Eftersom det här oftast rör sig om tämligen bagatellartade förseelser, skulle kostnaderna och personalåtgången hos polis, åklagare och domstolar för att beivra detta slags brottslighet komma att stå i en föga rimlig proportion till brottets grovhet och det ådömda straffet. Dessutom skulle sådana undersökningar verka onödigt störande på arbetet i ett för övrigt laglydigt företag.

De motiveringar för företagaransvaret, som här getts, har främst tagit sikte på lagöverträdelser i verksamheter, som bedrivs av enskilda företagare. Motsvarande synpunkter gäller emellertid också, när företagaransvaret lägges på ledare av aktiebolags eller andra juridiska personers verksamhet, även om förhållandena där i vissa hänseenden är något annorlunda. Se närmare nedan s. 29 ff.

Vad omfattar företagaransvaret?

För att det brottsförebyggande syftet hos företagarens straffansvar skall nås fordras, att straffet verkligen träffar en person, som har en så ledande och självständig ställning, att han kan göra effektiva insatser för att främja lagenligheten i ett företags handlande. Av ovanstående exempel framgår, att denna synpunkt beaktats, eftersom ansvaret lagts på arbetsgivare, näringsidkare, fastighetsägare, styrelseledamot, verkställande direktör etc. Detta syfte förklarar också, att en företagsledare i regel endast kan göras ansvarig för vad som inträffar inom den rörelse, som han själv förestår, dvs. för vad han själv och hans egen personal gör eller underlåter. Däremot kan han sällan straffas för vad en annan självständig företagare gör eller för vad som inträffar i dennes rörelse.

En företagsledare svarar naturligtvis inte heller i alla avseenden för vad hans anställda företar sig. Företagaren blir endast ansvarig, om de anställda begår straffbara handlingar, som kan sägas ingå i företagets förvaltning, eller om de anställda underlåtit någon handling, som bort företagas i rörelsen.

I de avseenden, som nyss berörts, intar emellertid husbondeansvaret en särställning. Å ena sidan förutsätter detta, såsom ovan antytts, ett visst patriarkaliskt förhållande mellan husbonden och den anställda. Om en anställd innehar en självständig och i viss mån överordnad ställning inom ett företag, kan man inte beteckna hans principal som hans husbonde. Han kan därför heller inte genom sitt handlande ådraga principalen husbondeansvar. Sålunda har domstolarna i ett fall (NJA 1944 B 1241) inte velat ålägga verkställande direktören husbondeansvar för förseelse av en kamrer i ett aktiebolag, eftersom kamrern varit chef för bolagets kontor och i den egenskapen inte kunnat ha någon husbonde. Å andra sidan finnes exempel på stadganden om husbondeansvar, som skulle medföra rent orimliga konsekvenser, om de tolkades efter ordalagen, nämligen så att husbonden skulle bli ansvarig även för lagöverträdelse av den anställda, som inte har någon som helst anknytning till dennes tjänst. Det måste därför fordras, att den anställdes förseelse har åtminstone någon anknytning till anställningen. Så är exempelvis fallet, då en anställd begått lagöverträdelse under arbetstiden, i arbetslokalen eller genom att utnyttja

principalens varor, verktyg eller fortskaffningsmedel. I författningar från senare tid framgår ofta denna begränsning klart av husbondestadgandets formulering. I 1954 års rusdrycksförsäljningsförordning säges sålunda uttryckligen, att husbondeansvaret rör anställds förseelse "i detaljhandel" (89 § 3 mom.). I 1972 års körkortskungörelse stadgas, att arbetsgivare straffas, om moped föres av barn under femton år under förutsättning att förseelsen begåtts av barnet i anställningsförhållande och arbetsgivaren underlåtit att göra vad som ankommit på honom för att hindra förseelsen (138 §).

Förutsättningarna för företagaransvar

Beträffande sådana mera allvarliga brott, vilka behandlas i brottsbalken, fordras enligt BrB 1:2 för att straff skall inträda, att gärningsmannen begått brottet *uppsåtligen* (med dolus) eller i vissa särskilt angivna fall att brottet begåtts med *oaktsamhet* (culpa). Den som t.ex. med bil kört över och dödat en person kan enligt BrB 3:7 straffas för vållande till annans död, endast om han icke iakttagit den omsorg och försiktighet, som en normalt aktsam bilförare skulle ha iakttagit, och för mord eller dråp enligt BrB 3:1 och 2 förutsättes att gärningsmannen dödat den andre med uppsåt. Dessutom åligger det vid sådana brott åklagaren att *bevisa* , att gärningsmannen handlat med uppsåt respektive oaktsamhet.

När det gäller förseelser, för vilka företagaransvar kan inträda, är emellertid situationen ofta en annan. En viss skillnad föreligger härvidlag mellan olika typer av företagaransvar.

Grupp 1—2 (s. 6—8). Dessa stadganden riktar sig antingen uttryckligen mot en företagare (arbetsgivare, ägare osv.) eller också lägger domstolarna vid tillämpningen av dem ansvaret på företagaren utan att denne direkt utpekas i stadgandet. Stundom föreskrives i sådana bestämmelser, liksom i brottsbalken, att uppsåt eller oaktsamhet är en förutsättning för straff. Detta är ofta men inte alltid fallet i författningar som tillkommit under slutet av 1960-talet eller senare. (Jfr ovan s. 5 angående statsrådsberedningens anvisningar). I många äldre fall anger emellertid inte dessa stadganden, om uppsåt eller oaktsamhet hos företagaren är en förutsättning för straffbarhet. Detsamma gäller emellanåt även nya författningar. Man kan då i regel utgå från att uppsåt inte fordras. Ofta kräves då åtminstone *oaktsamhet* hos företagaren för att han skall kunna straffas.

Någon gång inträder emellertid företagaransvar utan hänsyn till om företagaren varit uppsåtlig eller vårdslös. Företagarens ansvar kallas då *strikt* . Detta strikta ansvar, kan ju tyckas vara rätt obilligt. Motiveringen därför är huvudsakligen, att företagaren kan förväntas med större energi söka hindra lagöverträdelser i sin rörelse, om han vet, att han straffas oberoende av om det kan bevisas att han varit oaktsam eller haft uppsåt. Det anses omöjligt att effektivt

genomföra en viss lagstiftning utan detta påtryckningsmedel mot företagaren. Några exempel på sådana bestämmelser skall här anföras.

Enligt 1940 års förordning ang. yrkesmässig automobiltrafik torde trafikutövare eller rörelseidkare straffas utan hänsyn till bristande uppsåt eller oaktsamhet bl.a., om i hans rörelse för personbefordran användes bil eller släpfordon som ej godkänts för sådan trafik.

Strikt ansvar börjar emellertid bli ovanligt. Som exempel kan anföras, att strikt ansvar tidigare förekom i arbetstidslagstiftningen, så att arbetsgivaren kunde straffas för övertidsarbete som skett utan hans vetskap eller t.o.m. mot hans order, men att enligt 1970 års allmänna arbetstidslag (15 §) arbetsgivaren straffas blott om han uppsåtligen eller av oaktsamhet använder arbetstagare till arbete i strid mot lagen. Likaledes förekom strikt ansvar enligt 1949 års arbetarskyddslag. Nu kräves uppsåt eller oaktsamhet för brott mot denna lag (61–68 §§). I 1973 års sjömanslag har emellertid införts ett stadgande (62 § 2 st.), enligt vilket befälhavare synes ansvara strikt om arbetstagare under föreskriven ålder användes i fartygsarbete.

När ett straffstadgande saknar uppgift om att uppsåt eller oaktsamhet fordras för ansvar, är det emellanåt svårt att avgöra, om företagaransvaret enligt detta stadgande är strikt eller ej, eftersom varken stadgandet självt eller den motivering därtill, som lämnas under lagstiftningsarbetet, ger någon ledning för bedömandet. Härtill kommer att gränsen mellan strikt ansvar och ansvar för oaktsamhet enligt sakens natur ofta är svår att dra. Man kan nämligen ställa så stora krav på företagarens aktsamhet, att straff för vårdslöshet i praktiken närmar sig strikt ansvar. Domstolarnas praxis är heller inte enhetlig, och i många fall är den svår att bedöma. Några exempel på deras ställningstagande torde emellertid vara av intresse i detta sammanhang.

Då gatuhållningen utanför fastigheter försumrats med påföljd att gångtrafikanter halkat på isbildningar på trottoären, har domstolarna stundom dömt fastighetsägaren till straff jämlikt ordningsstadgan för rikets städer (ersatt av 1956 års allmänna ordningsstadga), trots att försumligheten närmast legat en gårdskarl till last och fastighetsägaren personligen inte synes ha förfarit oaktsamt. (Se *Thornstedt*, Om företagaransvar, s. 157 ff.)

NJA 1941 s. 642

I en stärkelsefabrik hade tillverkats mera potatismjöl än som var tillåtet enligt tillstånd som meddelats med stöd av en förordning av 1933 om tillverkning av potatismjöl. Då fabriken ägare åtalades, invände han, att

tillverkningen självständigt utförts av en rivmästare. HovR dömde ägaren till straff utan att motivera sin dom med att denne varit oaktsam, medan HD tycks ha velat stödja samma resultat med att oaktsamhet låg ägaren till last i så måtto, att fortlöpande kontroll av tillverkningen ej varit anordnad på sätt som bort ske.

NJA 1946 s. 605

Ett aktiebolag hade i strid mot en kristidsförfattning utan tillstånd tillverkat gengasved till avsalu. Härför åtalades bolagets verkställande direktör, ehuru han inte synes ha tagit annan befattning med gengas-tillverkningen än att han givit sitt samtycke till att bolaget igångsatte tillverkning av gengasved för eget behov (vilken icke krävde särskilt tillstånd). Gengastillverkningen uppgavs endast vara en liten tillfällig detalj i bolagets verksamhet, vartill kom, att verkställande direktören inte kunde ägna hela sin arbetstid åt bolaget, eftersom han tillika var chef för den koncern, vari bolaget ingick. Trots dessa omständigheter straffades verkställande direktören för den otillåtna tillverkningen. Vissa skäl talar för att domstolen ansåg att oaktsamhet låg honom till last. De krav på oaktsamhet, som här ställdes på företagsledaren, synes emellertid vara höga.

Det är osäkert om en domstol i dag skulle ha bedömt dessa fall på samma sätt. (Se nedan s. 20 ff. om delegation av företagansvar.)

Stundom är ansvaret enligt en författning principiellt strikt, men företagaren kan slippa straff, om han kan åberopa någon viss omständighet till sin *ursäkt*. Ett exempel utgör vissa bestämmelser i olika trafikförfattningar av år 1972 om ansvar för ägaren. Där torde ansvaret normalt vara strikt, men stadgandena tillägger, att ägaren är fri från ansvar, om han kan visa, att han gjort vad på honom ankommit för att hindra att fordonet brukades (terrängtrafikkungörelsen, 72 §, fordonskungörelsen, 107 §, och bilregisterkungörelsen 87 § 2 st.). Motsvarande stadgande i 1957 års vägtrafikförordning (65 §) tolkades emellertid mycket strängt av domstolarna. Sålunda straffades i NJA 1943 s. 507 den i Stockholm bosatte verkställande direktören i Bolidens gruvaktiebolag för att några bilar, som tillhörde bolaget, hade framförts i författningsstridigt skick i trakten av Boliden, trots att generella order givits om att bolagets bilar inte fick brukas, om de inte uppfyllde trafikförfattningarnas föreskrifter. (Bromsarna var felaktiga och stopplyktan på en bil var ur funktion.) För att undantagsstadgandet skall bli tillämpligt fordras tydligen, att ägaren med vetskap om bilens brister i det konkreta fallet förbjudit dess användande. (För att förebygga sådana obilliga resultat har numera möjlighet skapats att överflytta ansvaret från högste chefen; se nedan s. 20 ff.). Andra exempel på en sådan ursäkt finnes i 1972 års bilavgaskungörelse (11 §) och vägtrafikkungörelse (163 § 1 st. 6) där ägaren till fordonet undgår ansvar, om förseelsen berott på omständighet, som han

ej kunnat råda över. Ett liknande stadgande finnes i 1973 års sjömanslag (63 § 2 st.). Där föreskrives, att redaren dömes för sina förseelser, ”om han ej visar att han gjort vad på honom skäligen ankommit för att hindra förseelsen”.

Kanske kan sådana stadganden ses som uttryck för en allmän princip, som går ut på att straffrihet kan inträda, även då ansvaret är strikt, om den ansvarige kan peka på några speciella omständigheter, som föranleder, att man inte rimligtvis kan fordra av honom, att han skulle ha förhindrat förseelsen. Okunnighet om den föreskrift som överträtts kan dock praktiskt taget aldrig åberopas som ursäkt.

(Se härom *Thornstedt*, Om rättsvillfarelse, 1956, och *Strahl* i SvJT 1962 s. 177 ff.)

Ibland har domstolarna gått till väga på ett sätt som leder till ett resultat som liknar strikt ansvar med möjlighet till ursäkt i vissa fall. De synes nämligen ha velat ådöma ansvar, endast då företagaren varit oaktsam, men tyckes samtidigt i *strid mot vanliga bevisregler* ha antagit, att företagaren har handlat oaktsamt, om han inte lyckats bevisa, att han varit aktsam. På detta sätt kan man kanske förklara ovan (s. 8) omnämnda fall, i vilka källarmästare fällts till straff för att deras musikkapell utfört musik i strid mot 1919 års lag om rätt till litterära och musikaliska verk. Källarmästarna invände, att kapellmästarna bestämde vilka verk som skulle spelas och att effektiv kontroll av repertoaren icke var möjlig för dem. HD motiverade sina fällande domar med att musikunderhållningen utgjorde ett led i restaurangverksamheten.

Beträffande stadgandena i *grupp 3* (ovan s. 8 f.) om husbondeansvar och de därmed besläktade stadgandena i *grupp 4* (ovan s. 9) är läget annorlunda ifråga om förutsättningarna för företagaransvar. Dessa stadganden, som ju innebär, att ”husbonde”, redare, etc. uttryckligen göres ansvariga för underordnades förseelser, som om de själva begått dem, är av tre olika typer.

Bestämmelserna av *den ena* typen föreskriver, att den underordnade skall ha begått brottet med den överordnades ”vetskap” eller, mera sällan, med hans ”vetskap och vilja”, för att ansvar skall inträda. Till denna typ hör t.ex. stadgandena om husbondeansvar i allmänna förfogandelagen (39 §), allmänna ransoneringslagen (40 §), allmänna prisregleringslagen (15 §) och konkurrensbegränsningslagen (29 § 4 st.).

Att den underordnades förseelse har begåtts med principalens vetskap innebär, att principalen skall ha känt till att hans underordnade begick en förseelse eller att han med säkerhet vetat, att

en förseelse skulle komma att begås. Lämnar den underordnade t.ex. en oriktig uppgift till en myndighet, skall alltså husbonden för att kunna drabbas av husbondeansvar veta, att den underordnade lämnar uppgiften eller ha insett, att den underordnade skulle komma att lämna den. Dessutom måste han känna till, att uppgiften är oriktig. Då "vilja och vetskap" erfordras hos principalen, innebär detta — förutom vad som här sagts om innebörden av "vetskap" — att den underordnades handling skall gillas av principalen, emedan den för honom framstår såsom önskvärd eller åtminstone nödvändig för att uppfylla någon intention hos principalen. "Vilja och vetskap" kan sägas innebära detsamma som uppsåt.

Vanligen är emellertid husbondestadganden och andra hithörande regler om principalens ansvar för underordnades förseelse av *den andra* typen. I dem stadgas, att principalen obetingat skall straffas, "såframt ej omständigheterna gör sannolikt, att förseelsen skett utan hans vetskap och vilja" (se t.ex. 89 § 3 mom. rusdrycksförsäljningsförordningen). Detta innebär, att det principiellt fordras uppsåt för att principalen skall kunna straffas. Åklagaren behöver emellertid inte förebbringa någon bevisning därom, eftersom uppsåt anses ligga principalen till last, så länge inte omständigheterna i målet tyder på att han saknat vetskap och vilja i förhållande till den underordnades förseelse. Konsekvensen av denna formulering är, att principalen går fri från straff, så snart omständigheterna gör sannolikt, att förseelsen skett utan hans vetskap och vilja, även om det kan klart bevisas, att han varit oaktsam.

Den tredje typen är helt ny. Den har införts i 1972 års lag om vattenförorening från fartyg, 24 §. Där stadgas, att fartygs redare eller ägare skall dömas för viss lagöverträdelse, som begåtts med anknytning till fartyget, "som om han själv hade begått gärningen, om han haft eller bort ha vetskap om gärningen". Avsikten med denna formulering är att redaren (resp. ägaren) skall vara verksam för att hålla sig underrättad om att lagstiftningen om åtgärder mot vattenförorening från fartyg följes ombord på fartyget. Meningen är dock inte, att redaren skall straffas, om han gjort vad som skäligen kan fordras av honom för att förebygga och hindra brottet (Prop 1972:38 s. 77 f.). Något annorlunda utformat är stadgandet i 63 § 1 st. sjömanslagen. Enligt detta dömes en sjömans arbetsgivare, när befälhavaren på ett fartyg brutit mot vissa regler rörande behandling av sjömän, om arbetsgivaren "känt till eller bort känna till förseelsen och ej visar att han gjort vad på honom skäligen ankommit för att förhindra förseelsen".

Delegation av företagaransvar

Av det hittills sagda framgår, att det ansvar som företagare är underkastade ofta är strängt. Ansvar inträder ju stundom utan hänsyn till om företagaren har haft uppsåt eller oaktsamhet i förhållande till en förseelse eller — i fall, där oaktsamhet kräves som förutsättning för straff — redan då oaktsamheten är mycket ringa. Syftet med dessa stränga regler är, såsom ovan påpekats, främst att förmå företagaren till att energiskt övervaka att hans rörelse bedrives författningsenligt. Inte sällan måste emellertid en skyldighet för företagaren att i detalj övervaka rörelsen framstå som orimlig. Mången gång saknar han nämligen möjlighet att förebygga vissa förseelser. Med hänsyn till näringslivets effektivitet vore det dessutom ofta ytterst olämpligt, om han sysslade med detaljer i stället för att ägna sig åt företagets ledning i stort. Om man bestraffar företagare för lagöverträdelse, som de praktiskt sett inte förmår hindra, uppnår man dessutom inte syftet med företagaransvaret nämligen att straffa den person i ett företag, som har den största möjligheten att förebygga lagöverträdelse i verksamheten. Strikt ansvar kan slutligen — i varje fall om det användes i annat än rena bagatellfall — uppväcka en alldeles onödig irritation mot rättsväsendet.

Rättsordningen har i viss utsträckning beaktat dessa synpunkter. Såväl enskilda näringsidkare som ledare av juridiska personers verksamhet kan i vissa fall delegera ansvaret för förseelser i företagets verksamhet i dess helhet eller viss del därav till en befattningshavare med ledande ställning inom företaget av sådan art, att han kan betecknas som ställföreträdare för företagaren med möjlighet att förhindra förseelser inom företaget eller någon av dess verksamhetsgrenar.

Emellertid kan en delegation av företagaransvar endast tillåtas i begränsad utsträckning. Det föreligger nämligen alltid en viss risk för att en företagare skall begagna möjligheten att överflytta straffansvar till att etablera ett illojalt bulvanförhållande för att undgå straff och andra brottspåföljder för egna åtgärder eller för lagöverträdelse, som han givit order om, eller i varje fall för att kunna försumma den tillsyn, som han utan större svårighet kan fylla. Det bör sålunda alltid föreligga ett *klart och otvetydigt behov*

av att befria företagaren från hans övervakningsplikt för att en överflyttning av ansvaret skall kunna godtas. Ett sådant behov föreligger t.ex.

då företaget är så omfattande, att företagaren inte kan behärska alla detaljer i verksamheten,

då företagaren är bosatt på annan ort än den där verksamheten bedrivs eller

när han på grund av ålder eller sjukdom, lyte eller omfattande engagemang i andra företag eller allmänna angelägenheter inte i allo kan övervaka arbetets anordnande och bedrivande.

I vissa speciella situationer, exempelvis om någon ärver en rörelse, som han tidigare inte sysslat med, torde även bristande erfarenhet kunna åberopas som motiv för delegation. Företagarens ställning kan också vara olika vid olika förseelser. Sålunda kan det vara mycket svårt för en chef i ett stort företag att se till att företagets lastbilar alltid befinner sig i författningsenligt skick när de användes. Däremot kan han oftast utan större svårighet förvissa sig om att byggnadslov har erhållits, innan ett bygge sättes igång, även om det sker på en plats långt från hans boningsort. I sistnämnda fall lär det dock inte sällan ställa sig svårt för honom att förebygga att detaljbestämmelser, som knutits såsom villkor till byggnadslovet, blir försummade.

Även ur en annan synpunkt måste delegation av straffansvar vara begränsad för att förebygga att företagaren undandrar sig ansvar, som lämpligen bör åvila honom. Den som skall bli ansvarig såsom ställföreträdare för företagaren, bör intaga en *relativt självständig ställning* i förhållande till företagsledningen. Om ställföreträdaren har en alltför underordnad och osjälvständig position, kan nämligen — utan att vare sig företagsledningen eller ställföreträdaren handlar medvetet illojalt — resultatet av en överflyttning av ansvaret lätt bli, att företagsledningen genomdriver en anordning av verksamheten, som medför lagöverträdelser, utan att den ansvarige funktionären har tillräcklig auktoritet för att motsätta sig dessa åtgärder. Vidare bör ställföreträdaren vara kompetent att leda den verksamhet, för vilken han skall ansvara. Han skall således vara pålitlig samt besitta erforderlig erfarenhet och yrkesskicklighet.

Personer, som intar en tillräckligt självständig ställning, är t.ex. disponenter, platschefer och befattningshavare, som utövar ledningen av en större avdelning eller särskild fabrik eller dylikt inom

ett företag. Det är inte nödvändigt, att ställföreträdaren är behörig att utåt företräda företagaren eller företaget; han behöver sålunda inte ha fullmakt eller vara prokurist eller firmatecknare. Det är tillräckligt att han faktiskt med en relativt hög grad av självständighet antingen leder företagets hela verksamhet under själva företagsledningen eller också utövar bestämmanderätten inom en viss verksamhetsgren på en viss ort eller beträffande en viss grupp av ärenden.

Vid bedömningen av frågan hur självständig ställning ställföreträdaren skall intaga i förhållande till företagaren för att det skall vara möjligt att överflytta företagansvaret, måste hänsyn tas till *arten* av de förseelser, som ansvaret avser. Här spelar nämligen ofta ställföreträdarens inflytande och allmänna ställning i företaget en betydelsefull roll. Den som ansvarar för den direkta ledningen av arbetet i en fabrik kan t.ex. mycket väl vara tämligen oberoende av företagaren i detaljfrågor rörande arbetstiden och arbetets anordnande i övrigt, medan han inte har möjlighet att, annorledes än genom råd och förslag, inverka på de stundom mycket omfattande och kapitalkrävande åtgärder, som erfordras för att förebygga ohälsa och olycksfall i arbetet. En vicevärd kan fullt självständigt ha att ombesörja snöskottning och småreparationer, medan han inte får bestämma hyrans storlek.

Lagregler om delegation

Behovet av delegation av straffansvar har självfallet gjort sig särskilt starkt gällande vid tillämpningen av författningar med strikt företagansvar. Detta har föranlett lagstiftaren att i vissa sådana författningar uttryckligen reglera en möjlighet att överflytta företagansvaret till en befattningshavare med ledande ställning inom företaget. På 1930-talet infördes sålunda i arbetstidslagarna stadganden, som medgav, att vad i vederbörande lag stadgades om arbetsgivare skulle gälla person, som efter framställning av arbetsgivaren av arbetarskyddsstyrelsen godtagits såsom arbetsföreståndare i arbetsgivarens ställe. Dessa stadganden har emellertid inte tagits med i nu gällande arbetstidslagstiftning. (Se nedan s. 24). Efter mönster av arbetstidslagarna infördes under de följande årtiondena delegationsregler i andra författningar. Praktiskt viktiga sådana stadganden var de regler i arbetarskyddslagstiftningen, som gav rätt för arbetarskyddsstyrelsen att medge överflyttning av ansvar till en arbetsföreståndare. Dessa stadganden upphävdes år 1973 efter förebild av motsvarande reform beträffande arbetstidslagstiftningen.

För att förebygga sådana resultat som i Bolidenmålet (se ovan s. 17) infördes i 1951 års vägtrafikförordning möjlighet att efter framställning till länsstyrelsen få en annan person än firmatecknare godtagen såsom bärare av det straffrättsliga ägaransvaret för ett motorfordon, som tillhör ett bolag eller annan juridisk person. En sådan möjlighet föreligger också enligt de nu gällande trafikförfattningarna (terrängtrafikkungörelsen, 76 § 3 st., fordonskungörelsen, 112 § 3 st., bilavgaskungörelsen, 15 § 3 st., bilregisterkungörelsen, 92 § 3 st., och vägtrafikkungörelsen, 163 § 3 st.).

I författningar från senare tid förekommer någon gång medgivande till delegation utan att myndighets godkännande erfordras. Sålunda kan det ansvar, som enligt 1960 års varusmuggningslag (7 §) åvilar befälhavaren på fartyg, luftfartyg eller tåg för att gods inte finnes undandolt för tullen, åvila annan person av befälsgrad, om tillsynen över transportmedlet i detta hänseende anförtrots denne medelst skriftlig instruktion eller på annat dylikt sätt.

Vid godtagandet av viss person såsom ansvarig tar myndigheterna hänsyn till sådana överväganden angående behovet av delegation och ställföreträdarens kompetens och ställning i företaget, som ovan har gjorts. Det skall inte fördöljas, att myndigheternas praxis i detta hänseende är växlande. En framställning om delegation kan sålunda godtagas av en myndighet, medan en ansökan i ett helt likartat fall avslås av en annan myndighet. En länsstyrelses beslut i ärende om delegation kan dock överklagas hos regeringen.

Företagaren blir emellertid inte helt fri från ansvar, om detta enligt nu nämnda stadganden har överflyttats till en ställföreträdare. Desavouerar företagaren ställföreträdaren, blir han naturligtvis ansvarig för brott, som inträffar till följd därav.

Om chefen för ett företag genom att förbigå en av länsstyrelsen godkänd person — t.ex. chefen för vagnparken — beordrar körning med ett fordon, som ej är utrustat på författningsenligt sätt, drabbar sålunda ansvaret honom själv för den överträdelse, som därvid sker. Huruvida ansvar inträder även för den av länsstyrelsen godkände är osäkert.

I lagstiftningen finnes emellertid andra typer av stadganden, som tjänar syftet att befria företagaren från ett ansvar, som kan bli orimligt hårt. I vissa fall (t.ex. i 1954 års lag om yrkesskadeförsäkring, 57 §, och 1949 års förordning om explosiva varor, 61 § 3 och 4 mom., riktat ett stadgande sitt straffhot mot en företagare eller mot dennes ställföreträdare. Ett sådant stadgande torde innebära, att ansvar för en förseelse i första hand drabbar företagaren men att ställföreträdaren blir ansvarig, då han har fått i uppdrag

att uppfylla den skyldighet, som stadgandet avser.

Stundom har lagstiftaren gått en helt annan väg. En befattningshavare i ledande eller i varje fall i mera självständig ställning ålägges nämligen ett ansvar av samma art som företagarens men helt *oberoende* av dennes ansvar. Straffbudet riktar sig då direkt mot denna befattningshavare. Såsom exempel på sådana stadganden kan nämnas straffbestämmelser, vilka vänder sig mot befälhavaren på fartyg eller andra kommunikationsmedel (sjölagen, 323, 327 och 328 §§, sjömanslagen, 62 § 2 st., 1970 års sjöarbetstidslag, 18 §, tullstadgan, 73 § 2, 5 och 10 pp., samt 1972 års lag om åtgärder mot vattenförorening från fartyg, 7 § 2 st., 22 och 23 §§). Ett annat exempel är 1949 års förordning om explosiva varor (11 §). — Trots dylika stadganden kan företagaren själv bli ansvarig för förseelse mot vederbörande straffbestämmelse, som han själv begått bakom ställföreträdarens rygg eller som han beordrar denne att begå. Åtlyder ställföreträdaren en sådan order, torde han där- emot inte bli fri från straff.

Delegation utan stöd av lag

Det behov av ändamålsenlig och rimlig placering av det straffrättsliga företagaransvaret, som föranlett införande av stadganden om delegation, har även lett till att rättspraxis, utan stöd av författningsföreskrifter, accepterat, att företagaransvaret delegeras. Till en början var praxis i viss mån trevande. Detta torde ha varit anledningen till att lagstiftaren ingrep med uttryckliga delegationsregler. Sedermera har praxis blivit fastare. Under senare år har den accepterats av lagstiftaren, vilket visat sig i att uttryckliga delegationsregler inte längre har ansetts nödvändiga.

Som framhållits ovan, s. 22, infördes på 1930-talet delegationsregler i arbetstidslagstiftningen. I 1970 års allmänna arbetstidslag medtogs emellertid inte någon motsvarighet till detta stadgande. Som motivering anfördes i det till grund för lagen liggande kommittébetänkandet följande: "Av allmänna specialstraffrättsliga principer torde följa att arbetsgivaransvaret . . . kan överflyttas från arbetsgivaren till arbetsföreståndaren. Att såsom nu sker särskilt ange detta i lagen torde inte vara nödvändigt." (1963 års arbetstidskommitté i SOU 1968:66 s. 183.)

Något liknande skedde vid tillkomsten av 1970 års lag om otillbörlig marknadsföring. 3 och 4 §§ i denna lag föreskriver straff för vissa gärningar som begås av "näringsidkare". Lagrådet anförde härom: "Vad angår möjligheten att överflytta ansvaret lär det kunna åberopas skäl för att näringsidkare skall kunna överflytta en övervakningsplikt på en befattningshavare med självständig ställning, exempelvis till föreståndaren för en filial på annan ort än den där näringsidkaren själv är bosatt. Föreståndaren skulle då kunna fällas till ansvar enligt förevarande lag-

rum. Näringsidkaren själv skulle dock inte undgå ansvar om han utsett en inkompetent ställföreträdare och ej heller om han underlåter att ingripa vid misstanke om lagöverträdelse. — Dessa och liknande frågor kan emellertid enligt lagrådets mening överlämnas åt rättstillämpningen.” (Prop 1970:57 s. 133.) (Nu gäller 1975 års marknadsföringslag, 6—9 §§.)

Rättsläget synes kunna sammanfattas på följande sätt:

Även om ett straffbud riktar sig mot en företagare eller om ansvaret ändå normalt skulle ha lagts på denne, bör domstolen (eller, ifråga om strafföreläggande, åklagaren) kunna underlåta att straffa denne och i stället lägga ansvaret på en ställföreträdare, som anförtrots att med tämligen stor självständighet leda företagets verksamhet i dess helhet eller en gren därav. Som förutsättning för att ansvaret skall kunna överflyttas måste uppställas, att det med hänsyn till föreliggande omständigheter är svårt för företagaren att förhindra vissa förseelser av skäl som förut (s. 20 ff.) anförts. Vid bedömningen måste hänsyn noga tagas till att företagarens möjligheter att förhindra lagöverträdelser i sin rörelse är olika vid olika brott. Överflyttningen av ansvaret måste sålunda bli beroende av att ställföreträdaren har erforderliga kvalifikationer samt att han är så pålitlig och har sådan erfarenhet och skicklighet, att företagaren inte kan anses ha förfarit oaktsamt genom att överlämna ledningen helt eller delvis åt honom.

Inträffar förseelser mot författningar med *strikt ansvar* eller sådana som endast fordrar *oaktsamhet* såsom förutsättning för straff, bör vidare företagaren säkerligen anses ha kvar ett så stort mått av övervakningsplikt, att han är skyldig att ingripa, om han får vetskap om eller anledning misstänka lagöverträdelser i sin rörelse.

Då *uppsåt* erfordras för straffbarhet, blir företagaren, även om han anförtrott förvaltningen åt en ställföreträdare, ansvarig för förseelser, som inträffar med hans vetskap och vilja. Naturligtvis blir företagaren dessutom straffad, om han givit order om en lagöverträdelse. Detsamma gäller, om han inte respekterar den bestämda arbetsfördelningen mellan sig och ställföreträdaren och trots denna faktiskt utövar ledning och kontroll i detalj av viss verksamhet. Ansvaret åvilar då företagaren och inte ställföreträdaren för förseelser, som står i samband med denna verksamhet.

Som exempel på rättspraxis' inställning kan anföras:

NJA 1910 s. 270 och 1915 s. 138

En arrendator av ett hotell och en hotellföreståndarinna straffades i stället för hotellens innehavare för att betjäningen på hotellden serverat sprit på otillåten tid.

Svea hovrätts utslag 6.2.1945 (krim. nr 143)

Innehavaren av en slakterifirma hade sin arbetsförmåga nedsatt på grund av sjukdom, och han var till följd därav inte i stånd att själv fylla alla de uppgifter, som eljest brukar fullgöras av ett företags ledare. Företaget omfattade en charkuterifabrik och fem detaljaffärer och hade omkring 150 anställda. Vid införandet av ransoneringen av köttvaror under andra världskriget bestämde innehavaren, att hans närmaste man, som var verk-mästare och disponent i firman, skulle handha och vara ansvarig för de åligganden, som eljest enligt ransoneringsförfattningarna åvilade firma-innehavaren. Denne och disponenten åtalades därefter för olaga försäljning av kött, som firmans personal företagit. Firmainnehavaren befriades av domstolarna från ansvar med motivering att han på grund av rörelsens omfattning och sin sjukdom saknat möjlighet att personligen leda och kontrollera rörelsen i alla avseenden och att han varit berättigad att såsom skett åt disponenten uppdraga det detaljarbete, som varit förenat med fullgörandet av honom jämlikt ransoneringsförfattningarna åliggande skyldigheter med avseende å tillsynen av firmans detaljhandelsrörelse. (Se om detta fall vidare *Thornstedt*, Om företagaransvar s. 266 ff.)

NJA 1950 s. 51

I ett mejeri, som tillhörde en ekonomisk förening, hade tillverkats och sålts ost, vars fetthalt understeg den som angavs i märkningen på osten. Detta innebar en överträdelse av 1940 års kungörelse med särskilda bestämmelser angående tillverkning av och handel med ost (numera ersatt av andra bestämmelser). För denna förseelse åtalades ordföranden i mejeriföreningens styrelse, en lantbrukare. Denne kände emellertid inte till felaktigheten i fetthalten. Föreningen, vars rörelse var tämligen omfattande, hade såsom ledare och ansvarig för rörelsen i såväl tekniskt som ekonomiskt hänseende anställt en föreståndare med titeln disponent. Under åberopande av att föreståndaren ägde erforderlig yrkeskunskap och även eljest var väl skickad för sin uppgift, ansåg HD, att ordföranden inte haft att själv svara för den dagliga kontrollen av tillverkningen. Eftersom vidare överträdelsen var av tillfällig natur, kunde det enligt HD inte göras gällande, att ordföranden på grund av den allmänna övervakningsplikt, som åvilade honom, bort ha vetskap om ostens verkliga beskaffenhet. Ordföranden frikändes därför.

NJA 1950 s. 529

På en gård rådde avverkningsförbud, vilket innebar att där blott fick avverkas skog, som utstämplats genom skogsvårdsstyrelsens försorg. Vid avverkning på gården efter vederbörlig utstämpling fällde emellertid en arbetare även ostämplade träd. Detta innebar ett brott mot skogsvårdslagen, för vilket fastighetsägaren i princip skulle svara. Denne hade emellertid vid tiden för avverkningen vistats mycket på resor, varför han anmodat befallningsmannen på gården, som hade lantbruks- och skogsutbildning, att sköta om avverkningen och utöva tillsyn däröver. Domstolarna fann det inte styrkt att fastighetsägaren känt till den olagliga avverkningen. Ej heller ansåg de, att han brustit i nödig tillsyn över avverkningen genom att uppdra åt befallningsmannen att utöva tillsynen, eftersom han på grund av befallningsmannens utbildning, tjänsteställning

på gården och av denne tidigare utövad tillsyn över avverkningen på egendomen haft skälig anledning antaga att denne var kompetent för uppdraget. Fastighetsägaren frikändes följaktligen.

I de publicerade rättsfallssamlingarna har därefter hittills inte refererats några fall av intresse i förevarande sammanhang, vilket tyder på att åklagare och domstolar på det stora hela taget följt de tämligen generösa grundsatser, som kommit till uttryck i dessa båda avgöranden.

Att en företagare emellertid inte kan helt förlita sig på en arbetsfördelning inom företagsledningen visar ett senare avgörande, i vilket emellertid speciella omständigheter kan ha spelat in.

NJA 1965 C 226

Två restauranger ägdes av var sitt aktiebolag, i vilka samma person ägde alla aktier och var verkställande direktör. Den sammanlagda årsomsättningen var omkring 4 miljoner kronor och bolagen hade cirka 140 anställda. Rörligheten bland personalen var emellertid mycket stor, vilket medförde, att mellan 150 och 200 personer varje månad anställdes som tillfällig extra personal. En stor del av dessa var utlänningar. Det visade sig att bolagen under loppet av två år underlåtit att till vederbörlig myndighet anmäla anställningen av fyra sådana utlänningar. För de brott mot 1954 års utlänningslag, som förelåg på grund av dessa försummelse, åtalades verkställande direktören. Han invände mot åtalet att bolagen anställt en kamrer med uppgift att bl.a. självständigt svara för alla personalangelägenheter, däribland att tillse att anställda utlänningar hade arbetstillstånd och anmäldes till polisen då anställningen skedde. Denna invändning godtogs emellertid inte av HovR, utan verkställande direktören fälldes till ansvar. HD gav inte prövningstillstånd, varför HovR:s dom stod fast. — Det vill av handlingarna i målet synas som om det inte var fullt klart inom företaget, vem som skulle svara för utlänningsärendenas handläggning.

För att i möjligaste mån garantera en ändamålsenlig och ur företagets synpunkt rimlig fördelning av det straffrättsliga företagaransvaret brukar större företag numera gå till väga på följande sätt:

Företagets samtliga verksamhetsgrenar liksom de författningar, som kan ha betydelse för dem, kartläggs noggrant. Därefter fastställs vilka befattningshavare som skall svara för att vederbörande författningsföreskrifter följes.

I de fall, där ansvarig person kan godkännas av offentlig myndighet (t.ex. enligt fordonskungörelsen), göres ansökan om sådant godkännande.

För övriga författningar fastlägges den interna ansvarsfördelningen genom en *skriftlig instruktion*. I denna lägges ansvaret vanligen på avdelnings- och platschefer samt befattningshavare i mot-

svarande ställning. Om denna ansvarsfördelning gjorts enligt de grundsatser som ovan utvecklats, torde den accepteras av åklagare och domstolar, för den händelse att en lagöverträdelse sker i företagets verksamhet.

Ett exempel på hur en dylik instruktion kan utformas ges på s. 45 ff.

Lagstiftaren har i ett fall formligen rekommenderat ett sådant tillvägagångssätt. När den särskilda regeln om delegation till arbetsföreståndare efter medgivande av arbetarskyddsstyrelsen år 1973 upphävdes, uttalade nämligen departementschefen: "Jag vill stryka under . . . att förslaget inte minskar vikten av att i företag . . . klargöra vem som i olika avseenden har ansvaret för att arbetarskyddslagstiftningens bestämmelser följs.

. . . Beslut som fattats inom företag . . . beträffande placeringen av ansvaret enligt arbetarskyddslagstiftningen påverkas inte av att bestämmelsen upphävs. Framdeles blir det lika angeläget som nu att förhållandena beträffande arbetarskyddsansvaret klargörs." (Prop. 1973:130 s. 194 och 210.)

De speciella problem, som uppstår då en förseelse med företagaransvar begås i en rörelse, som drives av ett aktiebolag, en förening eller stiftelse eller annan juridisk person, har inte närmare behandlats i det föregående. Framställningen har utan att gå in på detalj-spörsmål utgått från att de som leder den juridiska personens verksamhet i fråga om straffansvar är att betrakta som företagare, och att de alltså drabbas av samma ansvar som enskilda företagare.

Av naturliga skäl kan juridiska personer inte ådömas brotts-påföljder, som innebär frihetsberövande eller behandling, såsom fängelse, villkorlig dom, skyddstillsyn eller internering. En rent ekonomisk påföljd som böter kunde däremot tänkas som påföljd för en juridisk person. I vissa länder (t.ex. England, Tyskland, USA, Danmark och Norge) kan också juridiska personer dömas till böter. Detta är emellertid inte möjligt i Sverige. (Se vidare *Thornstedt*, Om företagaransvar, s. 112 f.). Enligt svensk rätt kan en juridisk person inte ådömas straff eller vad lagen eljest betecknar som påföljder för brott. Utredning pågår emellertid och möjligheterna att underkasta juridiska personer straffrättsligt ansvar i form av böter eller någon bötesliknande ekonomisk påföljd.

En rättsverkan, vilken brottsbalken emellertid inte hänför till brottspåföljderna, är *förverkande*. Denna rättsverkan kan drabba en juridisk person på grund av brott i dess verksamhet. Därvid kan stora värden stå på spel för företaget. Likaledes kan en juridisk person åläggas *skadeståndsskyldighet*. Frågor om skadeståndsansvar lämnas dock, såsom inledningsvis omtalats, helt åsido i denna skrift. (Se ovan s. 3.)

Det skulle vidare föra för långt att närmare redogöra för de förutsättningar, under vilka en juridisk person kan ådömas *förverkande* på grund av brottslig gärning. Här skall blott några antydningar göras. Förverkande kan ha formen antingen av sakkonfiskation eller av värdekonfiskation.

Sakkonfiskation avser en sak, varmed någon tagit brottslig befattning t.ex. smuggelgoods eller hjälpmedel vid brott (såsom transportmedel m.m.).

Värdekonfiskation avser ett visst värde, t.ex. vinning av en brottslig verksamhet eller värdet av något som bort underkastas

sakkonfiskation men som inte kan återfinnas.

Har en person såsom ställföreträdare för en juridisk person tagit sådan befattning med en sak, som tillhör den juridiska personen, att saken skall förklaras förverkad, drabbar förverkandet med få undantag den juridiska personen. Om däremot värdekonfiskation ådömes, drabbar denna regelmässigt den som ådömes straffansvar och inte den juridiska personen. (Se vidare *Danelius* i SOU 1960:28 s. 170 ff.)

Det bör i detta sammanhang nämnas, att de administrativa avgifter av straffliknande karaktär, som ovan (s. 3) omnämnts, kan åläggas juridiska personer. *Skattetillägg* och *förseningsavgift* ålägges sålunda juridisk person, vars självdeklaration är oriktig resp. inlämnats för sent. Straff enligt 1971 års skattebrottslag drabbar däremot den fysiska person, som svarat för deklarationens upprättande eller medverkat därtill. — *Överlastavgift* ålägges juridisk person, som äger eller brukar fordon, som framföres med för högt axeltryck eller för hög vikt, och *varselavgift* ålägges juridisk person, som underlåtit att vederbörligen varsla om driftsinskränkning.

Då sålunda enligt gällande svensk rätt den juridiska personen som sådan inte kan göras till föremål för straff eller andra brottspåföljder, måste företagaransvaret läggas på en eller flera fysiska personer, som kan anses ansvara för sammanslutningen. I några fall innehåller *lagstiftningen* föreskrifter om vilka som skall bära straffansvar för juridiska personer. I flera trafikförfattningar (terrängtrafikkungörelsen, 76 § 3 st., fordonskungörelsen, 112 § 3 st., bilavgaskungörelsen, 15 § 3 st., bilregisterkungörelsen, 92 § 3 st., vägtrafikkungörelsen, 166 § 3 st., samt 1940 års förordning om yrkesmässig automobiltrafik, 37 §) föreskrives att ägarens ansvar skall åvila den som äger företräda den juridiska personen. Hit kan också räknas vissa stadganden som föreskriver, att juridisk person, som driver viss rörelse, skall ha en särskild *föreståndare*, som ansvarar för att rörelsen bedrivs författningenslgt. Detta gäller t.ex. idkande av pantlånerörelse (1949 års lag om pantlånerörelse, 3 §), skrothandel (1949 års förordning ang. handel med skrot, lump och begagnat gods, 6 §) samt hotell- och pensionatsrörelse (1966 års hotelllag, 3 §) ävensom handel med eller innehav av explosiva varor (1949 års förordning om explosiva varor, 22 § 2 st., 27 § 3 st. samt 50 § 2 mom. 2 st.).

I flertalet fall finnes emellertid inga stadganden om hur ansvaret skall placeras, då en lagöverträdelse begåtts i en juridisk persons verksamhet. Man får då söka ledning i de regler, som utbildats i *domstolarnas praxis*. Enligt dessa lägges företagaransvaret regel-

mässigt på en eller flera ledamöter i den juridiska personens *företagsledning* — dess verkställande organ — dvs. i flertalet juridiska personer (aktiebolag, föreningar och stiftelser) styrelsen. Med hänsyn till den ställning såsom ledare för bolagets löpande förvaltning, som verkställande direktören har enligt 8 kap. 6 § i 1975 års aktiebolagslag (vilket lagrum motsvarar 81 § i 1944 års lag) måste han anses ingå i företagsledningen, även i de fall, då han utsetts utom styrelsen. Detsamma torde gälla verkställande direktör i andra juridiska personer, i vilka ledningen organiserats på liknande sätt som i ett aktiebolag. Däremot torde straffansvar för förseelser i den juridiska personens verksamhet inte komma ifråga för ledamöterna av dess högsta beslutande organ, dvs. bolagsstämman, föreningsmöte o.dyl. Endast i mycket speciella fall av kvalificerad medverkan eller vid grova brott kan man tänka sig straffansvar för aktieägare eller föreningsmedlemmar.

Anledningen till att straffansvaret på detta sätt placerats på ledamöterna i företagsledningen är att dessa regelmässigt, på samma sätt som en enskild näringsidkare, har ett avgörande inflytande på rörelsens utövande. De har sålunda den största möjligheten att genom ändamålsenlig organisation, övervakning av personalen etc. förebygga lagöverträdelser i verksamheten. Alldeles samma fria ställning som en enskild företagare har de dock inte, eftersom de alltid i större eller mindre utsträckning är bundna av föreskrifter från den juridiska personens högsta beslutande organ, dvs. bolagsstämman, föreningsstämman etc. I realiteten har emellertid företagsledningen oftast ett avsevärt inflytande på det beslutande organet. Härtill kommer, att det verkställande organet inte är skyldigt att rätta sig efter föreskrifter av det beslutande organet, som går ut på att lagöverträdelser skall begås, och att en ledamot av företagsledningen alltid har möjlighet att avgå, om det beslutande organet skulle hindra resp. underlåta att vidtaga åtgärder, som är erforderliga för att förebygga lagöverträdelser i den juridiska personens verksamhet. Bakom straffansvaret för den enskilde företagaren ligger emellertid också, såsom ovan (s. 11 f.) utvecklats, en misstanke om att han är upphovsman till förseelsen, utan att detta kan bevisas. Även om denna misstanke inte har fullt samma styrka beträffande ledamöterna i en juridisk persons företagsledning, kan den dock inte helt fränkännas ett visst fog även i fråga om dessa personer. Oftast är de nämligen delägare i företaget eller på annat sätt ekonomiskt beroende av dess resultat. Dessutom är de, bortsett från omedelbara ekonomiska fördelar för dem själva, självfallet i regel angelägna om att i möjligaste mån främja företagets intres-

sen. Av dessa skäl synes det vara lika berättigat att lägga ansvaret för förseelser i en juridisk persons verksamhet på ledamöterna i dess företagsledning som att straffa en enskild företagare för lagöverträdelse, som inträffat i hans rörelse.

Det är alltså den *faktiska maktpositionen* och den därav beroende möjligheten att påverka den juridiska personens förvaltning, som är avgörande för att företagsledningen drabbas av straff för förseelser i samband med verksamheten. Denna placering av ansvaret beror således inte på att företagsledningen utåt företräder den juridiska personen och tecknar dess firma. En firmatecknare, som inte tillhör företagsledningen, kan därför inte straffas som företagare.

Det är numera vanligt att stora koncerner med många bolag är indelade i *divisioner* under divisionschefer. I varje division kan då ingå flera bolag. Det straffrättsliga ansvaret torde i dessa fall placeras på ledamöterna i företagsledningen i varje bolag för sig. Divisionschefen kan sålunda komma att drabbas av ansvar såsom ledamot i företagsledningarna i divisionens bolag. Därvid följes de regler om fördelning av ansvaret inom företagsledningen, som närmare behandlas i följande avsnitt. Det bör emellertid påpekas, att frågan om fördelningen av det straffrättsliga ansvaret inom divisioner är ett nytt problem, som HD ännu inte haft tillfälle att ta ställning till.

Straffas alltid hela företagsledningen?

Att straffansvaret principiellt drabbar företagsledningen innebär emellertid inte, att samtliga ledamöter därav ansvarar för varje förseelse i verksamheten. Då det gäller annat företagars ansvar än husbondeansvar, kan man som huvudregel slå fast, att endast de ledamöter, som själva fyller de förutsättningar som fordras för en enskild företagares straffbarhet (se ovan s. 15 ff.), straffas, och att övriga ledamöter går fria från straff. (De speciella regler, som i detta hänseende råder beträffande husbondeansvar, behandlas nedan s. 38.)

Denna regel är lätt att tillämpa, då det gäller en förseelse, som är straffbar blott då den ansvarige har *uppsåt*. Det är här alldeles naturligt, att de ledamöter av företagsledningen, som haft uppsåt i förhållande till en förseelse, t.ex. gemensamt beslutat den, ådömes straff, och att övriga ledamöter går fria.

I de betydligt vanligare fall, där endast *oaktsamhet* kräves, blir situationen svårare att bedöma. Om någon ledamot av företagsledningen själv genom sitt handlande avsiktligen eller genom bristande uppmärksamhet begått lagöverträdelsen, är det klart, att

han inte kan undgå ansvar. Likaledes följer av den allmänna plikt att leda och övervaka företagets verksamhet, som åvilar varje ledamot av företagsledningen, att den ledamot är straffbar, som med säkerhet känt till förseelsen på ett så tidigt stadium, att han kunnat ingripa mot den, men underlåtit förebyggande åtgärder. Svårigheterna börjar först, då det gäller att avgöra, huruvida ledamöter, som varit passiva i förhållande till en förseelse och inte heller haft vetskap om den, gjort sig skyldiga till oaktsamt förfarande. Frågan gäller här med andra ord i vilken utsträckning ledamöter av företagsledningen är skyldiga att vara aktivt verksamma för att förebygga lagöverträdelse i företagets verksamhet, som de inte har kännedom om på förhand.

Beträffande detta problem gör sig två synpunkter gällande.

1. Om en *fördelning av arbetsuppgifterna* skett mellan ledamöterna av företagsledningen, synes åklagare och domstolar godtaga denna arbetsfördelning och låta den bli utslagsgivande för fördelningen av företagansvar mellan de ledamöter, som varken har bidragit aktivt till en förseelse eller haft vetskap om den, på så sätt, att den ledamot, inom vars verksamhetsområde en förseelse inträffat, i första hand anses ha varit oaktsam.

En särställning intager härvid en *verkställande direktör* i aktiebolag. Som ovan antytts, skall denne nämligen enligt 8 kap. 6 § 1 st. i 1975 års aktiebolagslag (jfr 81 § i 1944 års lag) handha den löpande förvaltningen enligt riktlinjer och anvisningar, som styrelsen meddelar. Den löpande förvaltningen är avgränsad på så sätt, att dit inte anses höra åtgärd, som med hänsyn till omfattningen och arten av bolagets verksamhet är av osedvanlig beskaffenhet eller stor betydelse. Om styrelsens beslut inte kan avvaktas utan väsentlig olägenhet för bolagets verksamhet, kan emellertid även en sådan åtgärd få vidtagas av verkställande direktören. Vidare föreskrives i 8 kap. 6 § 2 st. 1975 års aktiebolagslag, att verkställande direktören skall sörja för att bolagets bokföring fullgöres i överensstämmelse med lag och att medelsförvaltningen skötes på ett betryggande sätt. Inträffar en förseelse, som är straffbar vid oaktsamhet hos företagaren, inom området för verkställande direktörens verksamhet, sådant det har uppdragits i aktiebolagslagen, anses han i regel ha brustit i erforderlig aktsamhet, och företagarsvaret drabbar sålunda honom.

Dessa regler i aktiebolagslagen uttömmar emellertid inte möjligheterna av en arbetsfördelning inom företagsledningen som påverkar fördelningen av företagarsvaret, utan andra variationer är

tänkbara. Reglerna om straffansvar i aktiebolag kan också ge ledning för ansvarsfördelningen inom andra typer av juridiska personer, t.ex. större föreningar, vilkas företagsledning organiserats på liknande sätt som aktiebolags företagsledningar.

Ledamöter av företagsledningen, som inte har viss bestämd funktion och som inte heller har vetskap om eller aktivt bidragit till en förseelse, kan trots detta stundom anses ha förfarit oaktsamt och därför bli straffade. Man kan sålunda alltid kräva av *varje* ledamot av företagsledningen, att han förvissat sig om att företagets verksamhet, sådan den beskrives i stadgar eller bolagsordning, är författningsenlig. Även i övrigt måste det anses åligga varje ledamot av företagsledningen att skaffa sig kännedom om huruvida företagets verksamhet i sig är lagenlig eller — om den är av sådan art att den är tillåten endast med särskilt tillstånd — att sådant tillstånd erhållits. Som exempel kan anföras, att styrelseledamöterna i ett aktiebolag, vars verksamhet till stor del bestod i befordran av tillslutna brev, samtliga fälldes till straff för brott mot postmonopolet (numera 1947 års kungörelse ang. postverkets ensamrätt till brevbefordran m.m., 4 §. — NJA 1946 s. 265), och alla styrelseledamöter i en ekonomisk förening, som utan tillstånd bedrev yrkesmässig automobiltrafik, har straffats därför (NJA 1950 s. 446). Denna plikt att undersöka, om verksamheten är tillåten, bör dock endast gälla den juridiska personens huvudsakliga verksamhetsgrenar. Sålunda bör inte samtliga styrelseledamöter i ett stort företag, i vilket verkställande direktör eller ledamot med motsvarande ställning finnes, vara skyldiga att se till att erforderligt tillstånd utverkas före igångsättandet av en verksamhet, som är av förhållandevis ringa betydelse i jämförelse med företagets väsentliga rörelse eller som endast utgör ett mindre led i en omfattande verksamhet. Det kan sålunda t.ex. inte anses åligga hela styrelsen i ett stort byggnadsföretag att kontrollera att byggnadslov erhållits för varje byggnadsarbete, som företaget påbörjar. Inte heller torde man kunna ålägga styrelsen i ett företag, som driver detaljhandel med ett flertal varor, att kontrollera att inga varor, för vilkas saluhållande fordras särskilt tillstånd, säljs utan dylikt tillstånd.

2. Brott, som begås inom en viss ledamots verksamhetsområde, kan emellertid föranleda ansvar för övriga ledamöter av företagsledningen, även om de varken har bidragit aktivt till lagöverträdelsen eller haft vetskap om den. Den *allmänna plikt att leda och övervaka* den juridiska personens verksamhet, som följer av ledamotskapet i företagsledningen, måste nämligen tillika medföra en

viss skyldighet för ledamoten att på eget initiativ granska och övervaka förvaltningen för att förvissa sig om att den äger rum på ett lagenligt sätt. Man torde kunna säga, att en ledamot av företagsledningen är skyldig att ingripa till förhindrande av lagöverträdelser, så snart han fått *anledning till misstanke* om oegentlighet i företaget. Undantagsvis synes även andra omständigheter än *anledning till misstanke* om lagöverträdelser böra föranleda att en styrelseledamot företar vissa kontrollåtgärder, t.ex. att han har ett mycket stort ekonomiskt intresse i företaget eller att han faktiskt i större utsträckning än andra ledamöter deltagit i företagets verksamhet.

Dessa regler om ansvarsfördelning inom företagsledningen har utvecklats i rättspraxis under 1900-talet. En viktig roll i denna rättsutveckling har spelats av rättsfall, som visserligen inte rör ett typiskt fall av företagaransvar utan bokföringsbrott enligt BrB 11:5, (och detta stadgandes föregångare i strafflagen 23:3 p. 3). Såsom emellertid ovan s. 4 anförts, liknar ansvaret för detta brott företagaransvar. Av stor betydelse i detta sammanhang var följande fall, som ingick i det rättsliga efterspelet till Kreugerkraschen i början av 1930-talet.

NJA 1936 s. 78

Bokföringen i AB Kreuger & Toll hade under en följd av år varit i väsentliga delar oriktig eller bristfällig. Den direkta ledningen av bolagets angelägenheter hade av styrelsen överlämnats åt tre styrelseledamöter, nämligen Ivar Kreuger och två andra personer. Den verkliga ledningen av bolaget hade emellertid så gott som uteslutande omhänderhaft av Kreuger. Denne hade disponerat över alla bolagets tillgångar och träffat omfattande affärsuppgörelser utan att samråda med någon av de övriga styrelseledamöterna. För bokföringsbrotten i bolaget åtalades i detta mål fyra ledamöter av styrelsen, som inte deltagit i den direkta ledningen av bolaget.

HD uttalade: "Då (dessa ledamöter) icke omhänderhaft den omedelbara ledningen av Kreuger & Tolls angelägenheter hava de väl . . . varit fritagna från åliggandet att i första hand tillse, att bokföringsskyldigheten fullgjordes. Ansvar för den felaktiga bokföringen kan emellertid drabba dem, om och i den mån de, genom underlåtenhet att utöva av omständigheterna påkallad övervakning och kontroll i detta hänseende, ådagalagt uppenbar vårdslöshet." HD fann vidare att vad i målet förekommit visade, att skäl till granskning av bokföringens beskaffenhet ingalunda saknats och att det måste antagas, att redan en ytlig granskning av de räkenskapsposter, som i första hand påkallat uppmärksamhet, skulle ha yppat påtagliga brister i bokföringen och därigenom direkt eller indirekt lett till upptäckt av de bedrägliga förfaranden, till vilka Kreuger gjort sig skyldig.

Vid bedömningen av de fyra åtalade styrelseledamöternas ansvar gjorde HD skillnad mellan dem. Två av dem fälldes till ansvar för bokföringsbrott med hänsyn till den befattning (de) på grund av sin ställning i styrelsen

haft att taga med Kreuger & Tolls angelägenheter". De två övriga frikändes, då de ansågs ha haft mera begränsade uppgifter inom styrelsen.

Ett senare rättsfall kan ytterligare illustrera det sagda.

SvJT 1959 rf s. 19

Ett aktiebolag med två styrelseledamöter, C. och J., drev varvsrörelse från februari 1954 till oktober 1956, då bolaget gick i konkurs. Vid konkursen upptäcktes, att bokföringen var bristfällig och att bristerna var av sådan natur, att ställningen och rörelsens gång inte kunde bedömas med ledning av bokföringen. Detta innebar, att BrB 11:5 objektivt sett var tillämplig. Både C. och J. åtalades för detta brott men bestred ansvarsskyldighet. Vid bolagets bildande hade man kommit överens om att C. skulle sköta bokföringen under överinseende av bolagets revisor, civilekonomen O. C. blev således direkt ansvarig för bokföringen. Han hade helt enkelt samma ansvar för bokföringen som en verkställande direktör. (Jfr 83 § 2 st 1944 års aktiebolagslag.) Han dömdes också av underrätten och HovR. Beträffande J. var läget mera komplicerat. HovR uttalade följande om J:

"Vidkommande J:s ansvarighet för bokföringen har denne i HovR:n anført: Då det i februari 1954 blev bestämt att C. skulle vara verkställande ledamot i bolaget, hade J. uppfattat detta som ett beslut att C. skulle svara för bokföringen. J. hade också utgått från att O. skulle hjälpa C. med bokföringen. Under år 1954 hade allt gått bra med detta system och bokslut för nämnda år hade gjorts upp. Icke heller under år 1955 hade J. märkt att det inträffat något, som ej varit korrekt, och J. hade iakttagit att O. då besökt bolaget. I jan. 1956 hade det emellertid hakat upp sig. J. hade då skrivit till O. och hade fått svar innebärande att O. tidigare skulle ha skrivit till bolagets styrelse och påpekat felaktigheter i bokföringen. Dessa O:s tidigare brev hade J. icke sett. De hade tydligen kommit till C. och stannat hos denne. J. hade då utlyst en extra bolagsstämma till d. 16 maj 1956, då han avkrävt C. en likviditetsbalans. Därefter hade han och C. försökt få annan hjälp med ordnandet av bokföringen. Då detta icke lyckats, hade J. utträtt ur styrelsen d. 8 aug. 1956.

Vad J. sålunda anført har icke blivit vederlagt.

J. gör gällande att han med hänsyn till av honom angivna omständigheter icke är ansvarig för bristerna i bokföringen.

HovR:n anser att J. — sedan C. genom det uppdrag han erhållit fått det omedelbara ansvaret för bokföringen — icke varit ansvarig för denna i vidare mån än att han skulle tillse att bokföringen organiserades på ett tillfredsställande sätt och att organisationen fungerade ordentligt, därvid han hade att i förekommande fall ingripa och söka åstadkomma rättelse.

Med hänsyn till vad J. här ovan uppgivit kan han skäligen icke anses ha åsidosatt sina åligganden i angivna hänseenden. Åtalet mot J. skall därför ogillas."

Under senare år har HD tagit ställning till dessa problem rörande ansvarsfördelning inom företagsledningen i mål om ansvar för brott mot 1951 års uppbörds lag (tidigare benämnd uppbördsförordning). Av intresse är särskilt följande fall, som helt synes ansluta sig till de riktlinjer som ovan skisserats:

En styrelseledamot, E.N., i ett aktiebolag åtalades för förseelser mot 80 § 1 mom. 2 st. uppbördsförordningen för att hon såsom ansvarig arbetsgivare i bolaget av grov oaktsamhet underlåtit att under föreskrivna uppbörds-terminer inbetala 164 348 kr som motsvarat skatteavdrag, som gjorts för bolagets arbetstagare.

HD uttalade i sin dom följande:

”Av utredningen framgår att E.N. jämte sin svärdotter utgjort styrelse i bolaget, vilket haft ett aktiekapital om 5 000 kr. E.N. synes ha stått som ägare av aktierna. Förutom styrelsen har endast T.N. (hennes make) haft rätt att teckna bolagets firma. E.N. har alltså ej ensam kunnat göra detta. Utredningen ger vidare vid handen, att verksamheten helt och hållet skötts av T.N. Utbetalning av löner och redovisning av skatt har omhänderhaft av T.N. och annan person. E.N.:s direkta kontakt med verksamheten synes väsentligen ha varit att hon i bostaden efter T.N.:s anvisningar skrivit ut vissa fakturor.

Den som åtager sig uppdrag att vara ledamot av aktiebolags styrelse kan icke till frihet från att fullgöra de förpliktelser som eljest följer med sådant ledamotskap åberopa enbart att styrelseuppdraget varit av endast ’formell’ natur eller att han ej förstått innebörden av uppdraget. Emellertid har företaget, vari E.N. och svärdottern utgjort styrelse, organiserats på det sätt att T.N. — vilken som förut nämnts tecknat företagens firma — helt omhänderhaft den omedelbara ledningen och skötseln av företaget och därmed även fått ett direkt ansvar för fullgörandet av företagens förpliktelser mot det allmänna.

Vid angivna förhållande kan E.N., oaktat hon varit ledamot av bolagets styrelse, inte anses ha varit skyldig att i första hand svara för att bolagets åligganden i fråga om inbetalning av skatt fullgjordes. E.N. har visserligen på grund av sin ställning i bolaget haft att vid anledning till misstanke, att förpliktelserna mot det allmänna ej fullgjordes, verkställa undersökning och i förekommande fall söka få till stånd rättelse. Emellertid har, såvitt utredningen ger vid handen, sådan anledning att ingripa och företaga kontroll ej förelegat för henne.

På grund av vad sålunda anförts skall mot E.N. förd talan om ansvar ogillas.” (Jfr NJA 1973 s. 544 och 587.)

Då ansvaret enligt ett visst straffstadgande är *strikt*, ligger frågan om fördelning av straffansvaret mellan flera ledamöter i en företagsledning annorlunda till. Eftersom i ett sådant fall varken uppsåt eller oaktsamhet kräves, kunde det tyckas, att hela företagsledningen alltid skulle straffas. Tendenser till ett sådant betraktelsesätt saknas inte heller i domstolarnas praxis. När det gäller så lindriga förseelser, som det här i regel är fråga om, är det emellertid onödigt att straffa mer än en person. Det kan t.o.m. framstå som ett löjeväckande eller förargande utslag av byråkratiskt tänkesätt att åtala och döma ett flertal personer för en ringa förseelse, som de inte personligen har begått. Även i sådana fall har domstolarna visat en benägenhet att endast fälla den ledamot av före-

tagsledningen till ansvar, inom vars verksamhetsområde en lagöverträdelse inträffat. I regel kommer straffet därvid att drabba verkställande direktören. Om någon annan ledamot haft uppsåt i förhållande till förseelsen, t.ex. beordrat den, bör dock även han straffas. Detsamma bör nog även gälla annan ledamot, som måste anses ha varit oaktsam.

Reglerna om arbetsfördelningens betydelse torde gälla, även vid tillämpningen av de stadganden i grupp 4, som hör till den andra typen (ovan s. 9 och 18). Enligt deras ordalydelse skall företagaren straffas, om inte omständigheterna gör sannolikt, att förseelsen skett utan hans vetskap och vilja. Då en lagöverträdelse, som skall bestraffas enligt ett dylikt stadgande, begåtts i en juridisk persons rörelse, torde sålunda en förefintlig arbetsfördelning inom företagsledningen medföra, att straffansvaret drabbar endast den ledamot, inom vars verksamhetsområde förseelsen begåtts, även om omständigheterna inte förmår göra sannolikt, att förseelsen begåtts utan övriga ledamöters vetskap och vilja. Om någon av dessa ledamöter bevisligen haft uppsåt till förseelsen, bör dock även han straffas. Motsvarande torde gälla vid brott mot stadganden, som hör till den tredje typen av grupp 4 (ovan s. 19).

Vad som hittills sagts om fördelningen av ansvar inom företagsledningen gäller inte *husbondeansvar* (grupp 3, ovan s. 8 f.). Med hänsyn till att detta ansvar baseras på ett mera personligt förhållande mellan anställd och principal, torde husbondeansvar inte kunna träffa ledamöterna av företagsledningen i denna deras egenskap, eftersom den personliga anknytningen mellan styrelsen och de anställda regelmässigt är tämligen svag. I stället bör den som utövar ledningen av den löpande verksamheten och personalens arbete, betraktas såsom husbonde i ifrågavarande stadgandes mening. Husbondeansvaret bör således drabba en verkställande direktör, disponent eller med dessa jämställd befattningshavare.

De regler om fördelningen av företagars ansvar mellan ledamöterna i en juridisk persons företagsledning, för vilka nu redogjorts, är även tillämpliga, då en rörelse utövas av flera personer tillsammans utan att det är fråga om en juridisk person av de typer som hittills behandlats, t.ex. om ett par personer tillsammans driver en rörelse, i form av ett s.k. *enkelt bolag* eller *handelsbolag*, eller om de tillsammans äger en fastighet. Delägarna är då tillsammans att betrakta såsom företagsledning, och en arbetsfördelning dem emellan kan påverka fördelningen av företagarsansvaret.

Följande fall rör ett handelsbolag, i vars verksamhet en förseelse med strikt ansvar begåtts.

Handelsbolaget — en byggnadsfirma — hade underlåtit att ställa sig till efterrättelse ett förbud att använda en byggnadsställning, meddelat med stöd av 53 § 2 st. arbetarskyddslagen. Handelsbolagets delägare var två bröder, J. O. och P. O. Vid åtalets väckande var P. O. död. Det som tillvitades J. O. var att han med vetskap om förbudet låtit två byggnadsarbetare arbeta på slottet med användande av byggnadsställningen i fråga. Det upplystes, att han mottagit meddelandet men vidarebefordrat det till sin bror, som ensam hade handhaft arbetsledningen. Själv hade han huvudsakligen ägnat sig åt administrativa göromål. Icke förrän i efterhand hade han fått vetskap om att förbudet överträtts. HovR fastställde underrettens frikännande dom med följande motivering: "Arbetsgivares ansvar för förseelser av ifrågavarande slag åvilar i handelsbolag som regel varje bolagsman, vilken icke är utesluten från bolagets förvaltning, oberoende av om uppsåt eller vårdslöshet i det särskilda fallet visas ligga honom till last i förhållande till förseelsen. — Enligt HovR:ns mening måste emellertid undantag från en sådan regel kunna göras för det fall att bolagsman, som visserligen deltagit i skötseln av bolagets angelägenheter, på grund av bolagsavtalet eller eljest är undandragen verkligt inflytande över den del av bolagets verksamhet inom vilken förseelsen faller, såvida icke det oaktat uppsåt eller oaktsamhet binder honom vid förseelsen. På grund av vad sålunda upptagits finner HovR:n att J. O. varit undandragen verkligt inflytande över den del av bolagets verksamhet till vilken förseelsen hänförs sig. Med hänsyn härtill och då åklagaren i HovR:n icke velat påstå att J. O., som mottagit yrkesinspektionens ifrågavarande förbud och givit P. O. del av detsamma, brustit i oaktsamhet genom att underlåta att kontrollera att förbudet efterlevdes, kan J. O. icke fällas till ansvar i målet."

Det förtjänar att särskilt erinras, att ledamöterna av en juridisk persons företagsledning, då det gäller straffansvar, är likställda med enskilda företagare även i så måtto, att ansvaret kan *delegeras* till ställföreträdare, som icke är ledamöter av företagsledningen, på samma sätt som en enskild företagares ansvar kan överflyttas till en ställföreträdare. Se framställningen ovan s. 20 ff. Det bör också anmärkas, att möjligheterna till delegation av straffansvar har den största praktiska betydelsen för företag som drives av juridiska personer, eftersom ju dessa genomsnittligt sett är mer omfattande än en enskild företagares verksamhet.

Straffbestämmelserna i föreningslagstiftning m.m.

Nära besläktat med företagaransvaret är — såsom ovan (s. 10) har antytts — det straffansvar, som förekommer i 1944 års aktiebolagslag, lagen om ekonomiska föreningar m.fl. lagar med regler om olika typer av sammanslutningar. Dessa lagar innehåller åtskilliga bestämmelser om straff för överträdelse av däri givna föreskrifter.

Karakteristiskt för dessa straffbestämmelser är att de riktar sig direkt mot olika funktionärer hos den juridiska personen: stiftare,

styrelseledamöter, verkställande direktör, revisorer m.fl. Som exempel kan tagas några straffbestämmelser (110 och 111 §§ i 1951 års lag om ekonomiska föreningar). Enligt dessa straffas t.ex. styrelseledamot bl.a. om han uppsåtligen eller av grov vårdslöshet meddelar oriktig eller vilseledande uppgift i anmälan eller ansökan till länsstyrelsen eller i handling, som hålles tillgänglig för medlemmar eller röstberättigade, om han vid upprättande av balansräkning, likvidationsräkning eller förvaltningsberättelse uppsåtligen eller av vårdslöshet förfar i strid mot vissa bestämmelser eller om han uppsåtligen eller av grov vårdslöshet i strid mot givna regler låter verkställa utbetalning till medlem eller annan.

Vid tillämpning av dessa stadganden gäller i viss mån samma regler rörande ansvarsfördelning mellan flera ledamöter av en företagsledning, som ovan utvecklats i fråga om företagaransvar (s. 32 ff.). Detta betyder bl.a., att vårdslöshet i första hand anses ligga den styrelseledamot till last, inom vars verksamhetsområde lagöverträdelsen ägt rum. I de fall, där grov vårdslöshet fordras för att straff skall inträda, är det naturligtvis klart, att lika höga krav på aktsamhet inte får ställas vare sig på denna funktionär eller på hans kolleger, som i de ovan diskuterade fall av företagaransvar där vanlig oaktsamhet är tillräcklig för straff.

Straffansvaret för juridiska personers funktionärer enligt här avsedda lagar synes dock skilja sig från företagaransvaret i ett annat avseende, nämligen beträffande möjligheterna att delegera straffansvaret till ställföreträdare. De skyldigheter, som dessa lagar ålägger vissa funktionärer, kan inte överlätas på andra befattningshavare, och ansvar för en ställföreträdare är sålunda inte möjligt. Något större behov av delegation föreligger emellertid inte, eftersom straffansvaret i dessa fall aldrig är strikt och det beträffande flera förseelser fordras grov vårdslöshet eller t.o.m. uppsåt. Någon risk för ett orimligt strängt ansvar föreligger således inte vid tillämpningen av dessa författningar.

Som ovan s. 10 redan omtalats är straffbestämmelserna i 1975 års aktiebolagslag (19 kap. 1 §) annorlunda utformade. Ansvarsfördelningen enligt denna bestämmelse lär därför följa de vanliga reglerna för företagaransvar. (Jfr SOU 1971:15 s. 411 f.).

Citerade rättsfall

NJA

1904 s. 415	8
1910 s. 270	25
1915 s. 138	25
1930 s. 432	8, 18
1936 s. 78	35
1937 s. 219	8, 18
1941 s. 642	16
1942 s. 276	8
1943 s. 507	17
1944 B 1241	13
1946 s. 265	34
1946 s. 605	17
1950 s. 51	26
1950 s. 446	34
1950 s. 529	26
1965 C 226	27
1973 s. 544	37
1973 s. 587	37
1974 s. 297	37

SvJT

1959 rf s. 19	36
1961 rf s. 23	39
Svea hovrätts utslag 6.2.1943 (krim.nr 143), allm. åkl. ./ B. R. Hansson och V. A. Abrahamsson	26

Berörda lagar och gällande förordningar

- 1891:35 s 1 Sjölag s. 24
- 1940:910 Förordning angående yrkesmässig automobiltrafik m m s. 7, 16, 30
- 1942:740 Rättegångsbalk s. 5
- 1944:705 Lag om aktiebolag s. 10, 31, 33, 36, 39 f.
- 1947:175 Kungörelse angående postverkets ensamrätt till brevbefordran s. 9, 34
- 1948:237 Skogsvårdslag s. 26
- 1949:1 Arbetarskyddslag s. 6, 16, 22, 39
- 1949:105 Tryckfrihetsförordning s. 6
- 1949:208 Arbetarskyddskungörelse s. 6
- 1949:341 Förordning om explosiva varor s. 23, 24, 30
- 1949:722 Lag om pantlånerörelse s. 9, 30
- 1949:723 Förordning angående handel med skrot, lump och begagnat gods s. 9, 30
- 1951:308 Lag om ekonomiska föreningar s. 10, 39 f.
- 1953:272 Uppbördslag s. 6, 36 f.
- 1953:603 Lag om motverkande i vissa fall konkurrensbegränsning inom näringslivet s. 9, 18
- 1954:193 Utlänningslag s. 27
- 1954:243 Lag om yrkesskadeförsäkring s. 23
- 1954:279 Allmän förfogandelag s. 9, 18
- 1954:280 Allmän ransoneringslag s. 9, 18
- 1954:521 Rusdrycksförsäljningsförordning s. 8, 14, 19
- 1955:38 Förordning om försäljning av alkoholfria drycker s. 8
- 1956:236 Allmän prisregleringslag s. 9, 18
- 1956:617 Allmän ordningsstadga s. 7, 16
- 1956:623 Taxeringslag s. 3, 10, 30
- 1960:253 Förordning om tillverkning och beskattning av malt- och läskedrycker s. 7
- 1960:418 Lag om straff för varusmuggling s. 8, 23
- 1960:729 Lag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk s. 8
- 1961:159 Ölförsäljningslag s. 8
- 1962:700 Brottsbalken s. 4, 15, 29, 35 f.
- 1963:224 Förordning om förbud i vissa fall mot förtäring och förvaring av rusdrycker och öl m m s. 8
- 1963:608 Kungörelse om utplantering av vilt m m s. 7
- 1966:742 Hotellag s. 30
- 1968:45 Atomansvarighetslag s. 7
- 1970:103 Allmän arbetstidslag s. 6, 16, 24
- 1970:105 Sjöarbetstidslag s. 9, 24
- 1971:69 Skattebrottslag s. 3, 10, 30
- 1972:275 Lag om åtgärder mot vattenförorening från fartyg s. 9, 19, 24

1972:435	Lag om överlastavgift s. 3, 30
1972:592	Körkortskungörelse s. 14
1972:594	Terrängtrafikkungörelse s. 17, 23, 30
1972:595	Fordonskungörelse s. 7, 10, 17, 23, 30
1972:596	Bilavgaskungörelse s. 17, 23, 30
1972:599	Bilregisterkungörelse s. 17, 23, 30
1972:603	Vägtrafikkungörelse s. 7, 10, 17, 23, 30
1973:282	Sjömanslag s. 9, 16, 18, 19, 24
1973:671	Tullstadga s. 24
1974:13	Lag om vissa anställningsfrämjande åtgärder s. 3, 30
1975:1385	Aktiebolagslag (i kraft 1977-01-01) s. 10, 31, 33, 40
1975:1410	Trafikskadelag s. 7
1975:1418	Marknadsföringslag s. 2, 6

Litteratur

Allmänna frågor rörande straffrättsligt företagaransvar behandlas av *Thornstedt*, Om företagaransvar (1948) och av *Bergendal*, Straffrätt (2 uppl. 1928. Lärobok i rättskunskap för blivande landsfiskaler. III) s. 575—684. Närmare upplysningar rörande de olika förseelser, som kan medföra företagaransvar, finns i speciella kommentarer till olika författningar. Som exempel kan nämnas:

- Bernitz, U., Modig, J., & Mallmén, A.*, Otillbörlig marknadsföring.
Juristförbundets Förlag, 1970.
- Bexelius, A., Nordenstam, A., & Körlof, V.*, Byggnadslagstiftningen.
Norstedt & Söner, 5 uppl. 1970.
- Blomqvist, G., & Lundberg, A.*, Lagstiftningen om yrkesskador m.m.
Norstedt & Söner, 1956.
- Bogren, G.*, 1948 års skogsvårdslagstiftning.
Norstedt & Söner, 1949.
- Fredriksson, G.*, Vägtrafikförordningen med mera.
Norstedt & Söner, 4 uppl. 1968.
- Gad, U., & Stark, H.-O.*, Hyresregleringen.
Norstedt & Söner, 4 uppl. 1969.
- Grönfors, K., & Sundquist, Å.*, Konkurrensen samhället och lagen.
Esselte Studium, 2 uppl. 1973.
- Hagbergh, E., & Nisell, S.*, Lagen om ekonomiska föreningar.
Norstedt & Söner, 4 uppl. 1971.
- Holmquist B., & Johansson, J.*, Vägtrafiklagstiftningen.
Norstedt & Söner, 1973.
- Jungefors, S., & Walberg, E.*, Smugglingslagstiftningen.
Norstedt & Söner, 1962.
- Nial, H.*, Svensk associationsrätt i huvuddrag.
Norstedt & Söner, 1975.
- Ohlsson, L. G., & Starland, H.*, Arbetarskyddslagstiftningen.
Norstedt & Söner, 1951.
- Persson, C. G.*, Allmänna ordningsstadgan.
Norstedt & Söner, 2 uppl. 1972.
- Rittri, B., & Wieslander, B.*, Sjöarbetstidslagen.
Norstedt & Söner, 1970.
- Rodhe, K.*, Föreningslagen.
Lantbruksförbundet, 5 uppl. 1967.
- Rodhe, K.*, Aktiebolagsrätt.
Norstedt & Söner, 6 uppl. 1970.
- Stenbeck, E., Winjbladh, M., & Nial, H.*, Aktiebolagslagen jämte dithörande författningar med förklaringar.
Norstedt & Söner, 6 uppl. 1970.

Thornstedt, H., Eklund, E., Skattebrott och skattetillägg. Industriförbundets förlag, 2 uppl. 1974.

Walberg, S., Ström, K. W., Erbacke, G., & Hillbo, A., Handeln med drycker. Norstedt & Söner, 2 uppl. 1975.

Exempel på instruktion om delegation av företagaransvar i ett större företag

Författning	Lagrum	Lagrummets innehåll	Ansvariga befattningshavare
Arbets- skyddslagen (1949:1)	62 §	Förbud att använda minderåriga och kvinnor i visst arbete	Direktör A., X-by, överingenjör B., Y-stad, överingenjör C., Lunda, och förvaltare D, Berga gård. — Var och en ansvarar för efterlevnaden av ifrågavarande bestämmelse inom verksamheten på sin ort
	63 §	Underlåtenhet att rätta sig efter föreläggande, förbud eller föreskrift som meddelats av yrkesinspektionen eller arbetarskyddsstyrelsen med stöd av lagen	
	64 §	Underlåta föreskriven anmälan beträffande vissa lokaler, beträffande minderårigs arbete eller att i sådan anmälan lämna oriktig uppgift	
	65 §	Förbud att lämna tillsynsmyndighet oriktig uppgift angående vidtagande av åtgärd, varom anvisning lämnats av tillsynsmyndigheten Förbud för tillverkare, försäljare eller upplåtare att lämna tillsynsmyndighet oriktig uppgift beträffande maskin, redskap eller teknisk anordning	
	66 §	Underlåtenhet att sörja för att lämplig lokal finns att tillgå för läkarbesiktning av minderåriga arbetstagare	
	67 §	Förbud att utan giltigt skäl borttaga skyddsanordning eller försätta sådan ur bruk	

Författning	Lagrum	Lagrummets innehåll	Ansvariga befattningshavare
Arbets- skyddskun- gårelsen (1949:208)	72 §	<p>(a) Underlåta att föranstalta om besiktning eller provtagning beträffande luftförhållande, tryckkärl, lyftanordningar, transportanordningar eller lyftredskap</p> <p>(b) Otillåtet bruk av tryckkärl, lyftanordning, transportanordning eller lyftredskap</p> <p>(c) Försummad anmälningsskyldighet beträffande den ansvarige för skyddsåtgärder samt beträffande minderåriga; försumelse att lämna intyg och andra handlingar angående luftförhållanden, tryckkärl, lyftanordningar, transportanordningar och lyftredskap; underlåtenhet att efterkomma föreskrift angående ångpannelok eller ej iakttaga bestämmelser angående den minderåriges arbetsbok, angående förteckning över minderåriga arbetare, angående skyldighet att tillhandahålla lagar samt beträffande anslående av vissa arbetstider</p>	Desamma
KK (1968:595) angående anmälan om yrkesskada	10 §	Underlåtenhet att göra anmälan hos Riksförsäkringsverket	Desamma

Författning	Lagrum	Lagrummets innehåll	Ansvariga befattningshavare
KK (1949:211) om läkarundersökning och läkarbesiktning till förebyggande av vissa yrkessjukdomar	8 §	Underlåtenhet att följa arbetarskyddsstyrelsens föreskrifter rörande arbete som medför fara för uppkomst av bensolförgiftning, blyförgiftning eller stendammlunga Skyldighet att föra journal eller kortregister över arbetstagare samt att sörja för att lokal finns att tillgå för periodisk läkarundersökning m m	Desamma
Allmän arbetstidslag (1970:103)	15 § 1 st	Förbud mot användande av arbetare i strid mot lagen eller i strid mot föreskrift, som meddelats med stöd av lagen	Desamma
	15 § 2 st	Anmälningsskyldighet beträffande övertid, skyldighet att föra anteckningar beträffande jourtid och övertid; skyldighet att förete sådana anteckningar i vissa fall, samt ansvar för arbetsgivare, som i sådan anteckning lämnar oriktig eller vilseledande uppgift	Desamma
Brandstadgan (1962:91)	26 §	Underlåtenhet att verkställa föreskriven sotning	Desamma
	63 §	Skyldighet att iaktta lokal brandordning	
KK (1961:568) om brandfarliga varor	27 §	Skyldighet att iakttaga föreskrifter vid förvaring, hantering, transport och försäljning av brandfarliga vara	Desamma

Författning	Lagrum	Lagrummets innehåll	Ansvariga befattningshavare
KK (1957:601) om elektriska starkströms- anläggningar	14 kap 1 §	Anmälnings- och uppgifts- skyldighet; skyldighet att tillse att arbete på an- läggning utförs av kompe- tent personal m m	Desamma
	14 kap 2 §	Begagnande av anlägg- ning utan tillstånd eller i strid mot föreskrifter m m	
	14 kap 3 §	Underlåtenhet att uppsätta visare eller varningstavlör	
Lag (1973:329) om hälso- och miljöfarliga varor	16 § 1 st	Brott mot föreskrift, för- bud eller villkor som meddelats av produktkon- trollnämnden (enligt KK 1973:334 om hälso- och miljöfarliga varor, 50 §) med stöd av 5 § 2 st. 6, 7 eller 8 §§	Desamma
	16 § 2 st	Underlåtenhet att vidtaga åtgärder eller försiktig- hetsmått för att motverka skador Underlåtenhet att märka varan med uppgifter av betydelse för hälso- eller miljöskyddssynpunkt	
	16 § 3 st	Underlåtenhet att enligt produktkontrollnämndens föreskrift anmäla yrkes- mässigt hanterande eller importerande av hälso- eller miljöfarlig vara Underlåtenhet att ge myn- dighet handlingar och upplysningar som behövs för tillsyn eller att i an- sökan eller anmälan enligt lagen ge oriktig uppgift	

Författning	Lagrum	Lagrummets innehåll	Ansvariga befattningshavare
Hälsovårdsstadgan (1958:663)	83 §	Föreskrifter angående hantering och tillsyn av: bostadslägenheter, vatten i brunn eller källare, avlopp, klosetter, urinoarer, sopor och avfall m.m., stall och ladugårdar m m Underlåtenhet att vidtaga erforderliga åtgärder för fysikalisk kemisk och bakteriologisk undersökning av vatten Förbud att sysselsätta någon som är behäftad med sjukdom eller smitta med anläggning vid rening av vatten	Desamma
	84 §	Skyldighet att följa lokal hälsovårdsordning och att följa hälsovårdsnämndens föreskrifter	
Livsmedelslagen (1971:511)	30 §	Skyldighet att följa lagens föreskrifter angående livsmedelstillsatser, hantering av livsmedel, saluhållande av livsmedel, personalhygien, livsmedelslokal m m	Desamma
Naturvårdslagen (1964:822)	37 §	Bl a (1) Grustäkt utan tillstånd (2) Utomhusreklam (3) Nedskräpning Brott mot förbud eller föreskrift angående förbud mot bebyggelse, uppförande av stängsel, täktverksamhet, uppodling, dikning, plantering, av-	Desamma

Författning	Lagrum	Lagrummets innehåll	Ansvariga befattningshavare
		<p>verkning, jakt, fiske och användning av bekämpningsmedel</p> <p>Brott mot förbud beträffande utrotningshotade växter</p> <p>Att inom strandskyddsområde uppföra byggnad, ändra befintlig byggnad eller utföra grävning eller förberedelsearbete för sådant</p>	
Miljöskyddslagen (1969:387)	45 §	<p>(1) Utsläpp av avloppsvatten och fast ämne eller gas i vatten, sjö eller vattenområde</p> <p>(2) Förbud eller föreskrift meddelade av koncessionsnämnden</p> <p>(3) Upplysningsskyldighet till tillsynsmyndighet</p>	Desamma
Byggnadslagen (1947:385)	147 §	<p>Nybyggnad eller annan åtgärd i strid mot förbud</p> <p>Brott mot villkor som föreskrivits för tillgodo-seende av allmänna intressen när plats för industriell eller liknande verksamhet har beslutats</p>	Desamma
Byggnadsstadgan (1959:612)	69 §	Byggande utan eller i strid mot byggnadslov samt underlåten anmärkningsskyldighet m.m.	Desamma
Lag (1971:1204) om byggnadstillsstånd m.m.	9 §	Underlåtenhet att inge föreskriven uppgift; att ge oriktig uppgift vid utförandet av uppgiftsskyldigheten	Desamma

Författning	Lagrum	Lagrummets innehåll	Ansvariga befattningshavare
Epizootilagen (1935:105)	12 §	Anmälningsskyldighet vid inträffat eller misstänkt fall av smittsam djursjukdom; förbud att hålla fjäderfä på annat sätt i ladugård än avskilt från ladugården eller i övrigt på sätt som lantbruksstyrelsen föreskriver; att ej vid undersökning enligt lagen ställa arbetskrafter och redskap till myndighets förfogande	Förvaltaren på Berga gård
Lag (1937:313) angående slakt av husdjur	5 §	Underlåtenhet att följa bestämmelser angående tillvägagångssätt vid slakt av husdjur	Densamme
Skogsvårds- lagen (1948:237)	36 §	Olovlig avverkning	Densamme
	37 §	Brott mot föreskrift som länsstyrelse meddelat angående förbud mot bete i skyddsskog; underlåtenhet av skogsmarks ägare, att meddela skogsvårdsstyrelsen om avverkning, som skall äga rum på hans mark	
	38 §	Underlåtenhet att vidtaga åtgärder som föreskrivits i samband med tillstånd att omlägga skogsmark till annan användning	
Virkes- mätning- lagen (1966:209)	3 §	Skyldighet att mäta sågtimmer av barrträd eller massaved	Densamme

Författning	Lagrum	Lagrummets innehåll	Ansvariga befattningshavare
Utlänningslagen (1954:193)	64 §	Skyldighet att inom 24 timmar anmäla att utlämning över 16 år anställts; se utlämningskungörelsen (1969:136) 62 och 63 §§	Chefen för personalavdelningen
KF (1954:269) om skyldighet för arbetsgivare att lämna uppgift rörande arbetsanställning	7 §	Underlåtenhet att lämna uppgifter	Densamme
Lagen (1962:381) om allmän försäkring	20 kap 9 §	Skyldighet att lämna uppgifter	Densamme
Uppbörds- lag (1953:272)	80 § 81 §	Underlåtenhet att verkställa skatteavdrag Underlåtenhet att inbetala skatt som innehållits för annan	Densamme
Taxeringslag (1956:623)	120 § 171 §	Underlåtenhet att lämna uppgifter till ledning vid annans taxering Underlåtenhet att lämna uppgifter om utdelningar och räntor Underlåtenhet att lämna uppgifter angående vissa juridiska personer	Densamme Chefen för juridiska avdelningen
		Lämnande av oriktig uppgift i allmän fastighetsdeklaration	Densamme

Författning	Lagrum	Lagrummets innehåll	Ansvariga befattningshavare
Skattebrottslag (1971:69)	2 och 5 §§	Att avge handling med oriktig uppgift till ledning för myndighets beslut i fråga om skatt eller avgift (skattebedrägeri; skatteförseelse, grovt skattebedrägeri eller vårdslös skatteuppgift)	Densamme
	7 §	Underlåtenhet att till upp- bördsmyndighet avge före- skriven handling avseende redovisning av skatt eller avgift, som innehållits för annan eller att avge sådan handling med orik- tig uppgift (oredlig skatteredovisning, bristan- de uppbördsredovisning eller vårdslös uppbörds- redovisning)	Chefen för personal- avdelningen
	10 §	Åsidosättande av bok- föringskyldighet eller sådan skyldighet att föra och bevara räkenskaper (försvarande av skatte- kontroll)	Chefen för ekonomiska avdelningen
Trafikskadelag (1975:1410)	31 §	Underlåtenhet att fullgöra försäkringsplikt beträffan- de registrerat motordrivet fordon samt brukande i trafik i Sverige av annat motordrivet fordon utan att föreskriven försäkring finns	Chefen för juridiska avdelningen
KF (1966:36) om vissa upp- gifter från näringsidkare	5 §	Underlåtenhet att lämna uppgifter till kommers- kollegium angående pro- duktion, omsättning m m och förbud att vid läm- nande av sådan uppgift lämna oriktig uppgift	Chefen för ekonomiska avdelningen

Författning	Lagrum	Lagrummets innehåll	Ansvariga befattningshavare
KK (1966:37) om statistiska uppgifter från rörelseidkare och ägare till flerfamiljshus	10 §	Underlåtenhet att vidarebefordra eller att lämna oriktig uppgift	Densamme
	11 §	Underlåtenhet att lämna uppgifter till statistiska centralbyrån angående produktion, omsättning m m	
Lagen (1956:245) om uppgiftsskyldighet rörande pris- och konkurrensförhållanden	10 §	Underlåtenhet att lämna uppgifter och förbud mot att lämna oriktig uppgift	Chefen för juridiska avdelningen
Lagen (1953:603) om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet	29 §	Förbud mot minimipris Förbud mot anbudskartell Skyldighet att följa av näringsfrihetsrådet åsatt högsta pris	Chefen för försäljningsavdelningen
Lagen (1931:152) med vissa bestämmelser mot illojal konkurrens	3 §	Förbud mot obehörigt användande av yrkeshemlighet	Samtliga befattningshavare
	6 §	Bestickning	Desamme
	9 §	Illojal användning av kännetecken	Cheferna för försäljnings- och tillverkningsavdelningarna
Mönsterskyddslagen (1970:485)	35, 38 §§	Mönsterintrång	Chefen för tillverkningsavdelningen
	40 §	Uppgiftsskyldighet samt förbud mot att lämna felaktig uppgift	Densamme

Författning	Lagrum	Lagrummets innehåll	Ansvariga befattningshavare
Varumärkeslagen (1960:644)	37 §	Varumärkesintrång	Densamme
Patentlagen (1967:837)	57, 60 §§	Patentintrång	Densamme
	62 §	Uppgiftsskyldighet samt förbud mot att lämna felaktig uppgift	Chefen för juridiska avdelningen
Vägtrafik-kungörelsen (1972:603)	163 §	Förbud att bruka vissa fordon på väg som ej är enskild; att befordra last, som överskrider föreskriven maximilast; att bruka fordon i strid med lokal trafikföreskrift beträffande axeltryck, boggietryck eller bruttovikt eller därom meddelat undantagsvillkor	Befattningshavare som länsstyrelsen godkänt
Fordons-kungörelsen (1972:595)	105 §	Förbud att bruka fordon utan att de är utrustade med färdskrivare enligt bestämmelserna; att bruka fordon eller släpfordon i strid med körförbud; att bruka moped som ej enligt bestämmelserna mopedbesiktigats; att bruka bil eller släpvagn utan att föreskriven kopplingsbesiktning skett; att bruka bil eller släpfordon utan att lämplighetsbesiktning skett där sådan föreskrives	Densamme
	106 §	Förbud att bruka fordon utan att fordonet överensstämmer med bestämmelserna om fordons beskaffenhet och utrustning; att	

överträda trafiksäkerhetsverkets förbud mot att fordon utrustas på visst sätt; att underlåta att förete typintyg, besiktningsinstrument eller försäkring angående mopeds beskaffenhet

Bilregisterkungörelsen (1972:599)

87 §

Förbud att bruka fordon, som ej är registrerat på föreskrivet sätt eller försett med registreringskylt

Densamme

Bilagan är upprättad efter förebild av en förteckning, som har upprättats av jur. kand Bengt Lindwall. (Stenc. uppsats, Juridiska fakulteten, Stockholms universitet, 1970.)

Hans Thornstedt

Företagarens straffansvar

På allt flera områden har samhället genomfört en detaljreglering av näringslivet för att uppnå olika syften. I stor utsträckning nyttjas straffhotet för att uppnå den önskade samhälleliga kontrollen och regleringen.

Karakteristiskt för detta straffhot är, att det riktar sig mot företagaren, när förseelsen har anknytning till hans rörelse.

Det straffansvar som en företagare sålunda har vid förseelser i företaget mot olika stadganden om samhällelig kontroll och reglering av näringslivet brukar kallas *företagaransvar*.

I denna skrift redogörs kortfattat för

- olika arter av företagaransvar och
- förutsättningarna för dess inträde.

I den nya upplagan har hänsyn tagits till nya rättsfall och ny lagstiftning, bl a 1975 års aktiebolagslag och 1973 års ändringar i arbetarskyddslagen.

ISBN 91-24-15650-7
Best.nr 24-15650-7
(24-15650-7) B